НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

УДК 81’373.72=111=161.2

Погоджено
Декан гуманітарно-педагогічного факультету, кандидат філософських наук, доцент
_____ Савицька І.М.
«___»_____ 2024 р.

Допускається до захисту
Завідувач кафедри іноземної філології і перекладу, доктор педагогічних наук, професор
_____ Амеліна С.М.
«___»_____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«Міжкультурний аналіз ідіоматичних виразів: дослідження ідіом в англійській й українській мовах»

Спеціальність: 035 «Філологія»
Спеціалізація: 035.041 – германські мови та літератури (переклад включно)
Освітня програма: Англійська мова та друга іноземна
Програма підготовки: освітньо-професійна

Керівник магістерської роботи доктор педагогічних наук, доцент **Чайка О.І.**

Виконала Борбич Ю.О.

КИЇВ – 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
іноземної філології і перекладу, доктор педагогічних наук, професор
_____
Амеліна С.М.

«____»_____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТЦІ

БОРБИЧ ЮЛІЇ ОЛЕКСАНДРІВНІ

Спеціальність: 035 «Філологія»

Спеціалізація: 035.041 – германські мови та літератури (переклад включно)

Освітня програма: Англійська мова та друга іноземна

Програма підготовки: освітньо-професійна

Тема магістерської роботи: Міжкультурний аналіз ідіоматичних виразів: дослідження ідіом в англійській й українській мовах

Затверджена наказом від «24 » жовтня 2024 р. № 1917.С

Термін подання студентом магістерської роботи: 17 листопада 2024 р.

Дата видачі завдання 25 жовтня 2023 р.

Керівник магістерської роботи
Чайка О.І

Завдання прийняла до виконання
Борбич Ю.О

ЗМІСТ

ВСТУП……..3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ІДІОМАТИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ……..…6
1.1.Ідіоматика як лінгвістична дисципліна при дослідження ідіом в англійській та українській мовах……...6
1.2.Міжкультурна комунікація як основа розвитку ідіоматики в англійській та українській мовах……..12
1.3.Ідіома як лінгвістична одиниця англійської української мов в міжкультурній комунікації……...19
Висновки до розділу 1……...27
РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДІОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ……..29
2.1. Розрізнення термінів ідіома і ідіоматичний вираз в англійській і українській мовах……..…29
2.2. Класифікація ідіом та ідіоматичних виразів в англійській та українській мовах……...41
2.3 Аналіз ідіом та ідіоматичних виразів в англійській і українській мовах..48
2.3.1 Кількісний аналіз ідіом та ідіоматичних виразів …….……48
2.3.2 Якісний аналіз ідіом в англійській та українській мовах…….52
2 3.3 Міжкультурний аналіз ідіом в англійській та українській мовах……...54
Висновки до розділу ІІ…….55
РОЗДІЛ ІІІ. МІЖКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ ІДІОМ ТА ІДІОМАТИЧНИХ ВИРАЗІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ……..57
3.1 Міжкультурний аналіз ідіом та ідіоматичних виразів з ядром «незалежність»……..…57
3.2 Міжкультурний аналіз ідіом та ідіоматичних виразів з ядром «патріотизм»……..…73
Висновки до розділу ІІІ……79
ВИСНОВКИ……...80

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ……82

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи. Розширення міжнародних контактів у всіх галузях людської діяльності сприяє виникненню більш тісних зв'язків між країнами, зокрема у сфері бізнесу та менеджменту. Розвиток культурного діалогу України із зарубіжними партнерами у зазначеній сфері потребує вирішення низки лінгвістичних проблем, серед яких особливе місце відводиться питанню сполучуваності слів у різних мовах, особливостям перекладу образної та необразної фразеології та інших одиниць з нестандартною залежністю від контексту. У контексті окресленої тенденції об'єктом зацікавлення мовознавців постають ідіоми, які посідають особливе місце в словниковому складі англійської мови.

Міжкультурній комунікації приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Тер-Минасова С. Г., Садохін А. П., Зінченко В. Г., Зусман В. Г., Кірнозе З. І. розробили підручники для системного підходу до вивчення міжкультурної комунікації. Зарубіжні дослідники (Г. Крумм, Ф. Гіннекамп, А. Вірлахер) та українські (П. Донець, Т. Комарницька) підкреслювали, що вже на етапі вивчення іноземної мови, шляхом використання ідіом, можна підвищити ефективність спілкування представників різних культур у майбутньому.

Питання англомовної ідіоматики знайшли своє відображення у наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників (А. Алехіна, Н. Амосова, М. Бєлозьоров, С. Влахов, В. Гак, Р. Зорівчак, В. Карабан, В. Комісаров, Т. Левицька, О. Павленко, Я. Рецкер, В. Тархов, С. Флорін та ін.).

Однак, попри низку досліджень проблема лексичних засобів виразності художнього тексту, зокрема прийомів перекладу ідіоматичних виразів у художньому та публіцистичному англомовному дискурсі залишається до кінця неопрацьованою і потребує ґрунтовного наукового висвітлення. Таким чином, актуальність визначеної проблеми зумовила домінантну лінію даного

дослідження та його основну мету: проаналізувати тематичний ареал ідіом ділового спілкування, висвітлити їхні фонетичні, лексичні, структурно-семантичні особливості та можливі прийоми їхнього перекладу.

Ідіоматика як об’єкт пильної уваги окремих мовознавців, дістала низку різноманітних оцінок, що репрезентують, як відомо, системні / ситуативні уявлення, обумовлені певною площиною дослідження та відповідним контекстом. Термінологічні відмінності спричинені тим, що понятєві проблеми, пов’язані з цими питаннями, у більшості наукових інтерпретацій не розмежовані. Зазвичай вони віддзеркалюють оцінку цього явища як у вужчому, так і в ширшому значенні, що ускладнює вирішення загальної проблеми різної сполучуваності слів та підкреслює її важливість для теорії та практики перекладу. При цьому, як влучно зауважує О. Павленко, «врахування культурної складової перекладу не тільки дозволяє інакше інтерпретувати його призначення і сутність, а й визначити ступінь актуальності питання про асиміляцію змістів» [8, с. 178]. Це означає «акцент на естетичному вимірі художнього перекладу» [7, с. 29], «взаємозалежність національного та міжнаціонального контекстів» [3, с. 69], а також врахування контексту «наднаціонального рівня» [3, с. 70], що дозволяє охопити усі його специфічні ознаки. Ідіоматичні вирази є важливим елементом мови, оскільки вони створюють унікальні національні образи та культурні коди. Вони часто містять національно-культурний компонент, що є важливим для кращого розуміння міжкультурної комунікації. Адже їхнє значення та використання глибоко вплетені в історичний, релігійний та соціальний контекст, що відображає світогляд народу, його ідентичність та унікальність. [43, с. 1]

Мета магістерської роботи – дослідити міжкультурний аналіз ідіоматичних виразів: дослідження ідіом в англійській й українській мовах.

Об'єктом дослідження магістерської роботи - ідіоми в англійській й українській мовах.

Предмет дослідження магістерської роботи - міжкультурний аналіз ідіоматичних виразів.

Завдання магістерської роботи :

— розглянути ідіоматику як лінгвістичну дисципліну при дослідженні ідіом в англійській та українській мовах;

— дослідити міжкультурну комунікацію як основу розвитку ідіоматики в англійській та українській мовах;

— визначити ідіому як лінгвістичну одиницю англійської та української мов у міжкультурній комунікації;

— проаналізувати розрізнення термінів ідіома і ідіоматичний вираз в англійській та українській мовах;

— надати класифікацію ідіом та ідіоматичних виразів в англійській та українській мовах;

— провести аналіз ідіом та ідіоматичних виразів в англійській та українській мовах;

— здійснити міжкультурний аналіз ідіом та ідіоматичних виразів з ядром «незалежність» та «патріотизм».

Матеріалом дослідження магістерської роботи стали праці українських, та англійських вчених.

Апробація роботи. Робота була апробована на міжнародній науковій конференції "Perspectives of contemporary science: theory and practice", що відбулася 11-13 листопада 2024 року у Львові. Тема доповіді: "Міжкультурний аналіз ідіом в українській та англійській мовах". Під час обговорення роботи були отримані цінні зауваження, які сприяли подальшому уточненню деяких положень цього дослідження.

Теоретична цінність дослідження полягає у необхідності подальшого вивчення існуючих типів ідіом в сфері розвитку фразеологічної теорії. Результати, отримані під час дослідження, можуть бути продемонстровані в теоретичному курсі лексикології, стилістики, теорії і практики перекладу, на практичних заняттях з англійської мови , та на різних рівнях навчання. Все це відноситься до практичного значення даної роботи.

У роботі використовуються такі **методи**: *теоретичний* та *емпіричний науковий* методи (узагальнення та класифікація типології концептів, підсумок знань про концепт), *суцільної вибірки* (для добору матеріалів та фрагментів із тексту), *методи дефініційного та семантичного аналізу* (допомагають виокремити складову ідіом з ядром «НЕЗАЛЕЖНІСТЬ» та «ПАТРІОТИЗМ», обґрунтувати визначення поняття незалежності).

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ІДІОМАТИКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

1.1.Ідіоматика як лінгвістична дисципліна при дослідження ідіом в англійській та українській мовах

Термін «ідіома» бере початок від давньогрецького слова «idioma», що тлумачиться як «особливість, своєрідність». Існує два підходи щодо вивчення ідіоматичних одиниць: широкий та вузький. Для другого підходу характерні сталі словосполучення в яких зберігається семантика, яка виникає внаслідок розриву мотивованих відношень [25].

Слід наголосити, що при дослідженні ідіом в британському та американському мовознавстві науковці спираються на «широкий підхід». На погляд лінгвістів до ідіом належать не лише фразеологізми усіх типів, а й паремії - приказки, прислів'я, крилаті вислови, цитати тощо.

Так, М. Тербан у передмові до «Словника американських ідіом» тлумачить вибірку одиниць для даного видання таким чином: «Every language has phrases or sentences that cannot be translated literally. Many cliches, proverbs, slang phrases, phrasal verbs, and common sayings offer this kind of

problem. A phrase or sentence of this type is usually said to be idiomatic. This Dictionary is a collection of the idiomatic phases and sentences that occur frequently in American English» [27, с. 525].

Порівнюючи значення «ідіоми» В. В. Виноградова [2, с. 155] та англійських вчених, можна дійти висновку, що дане поняття має більш розширене застосування, адже вміст ідіом включає в себе: кліше, прислів'я, сленгові фрази, мовленнєві штампи (common sayings), які мотивовані спільною ідіоматичністю. Таким методом англійською мовою укладена велика кількість оригінальних ідіоматичних словників та довідників. Вільям Колінз, засновник популярного словника ідіом британського варіанту англійської мови, висуває декілька проблем стосовно фразеологічних одиниць: «При вивченні ідіом, можна стикнутися з двома важливими проблемами: перша - це походження. Було зауважено, що навіть науковцям не під силу пояснити значення багатьох ідіоматичних виразів. Друга проблема містить зв'язок між походженням та подальшим використанням. На сьогоднішній день при вивченні ідіоми необхідно знати не тільки її тлумачення, а й походження, адже велику роль грає її використання у мовленні, правильне та раціональне застосування у тій чи іншій мові» [26, с.260].

Професор Мєднікова, у своїй передмові до словника Дж.Сейдл та У.Макморді –English idioms and how to use them" [23, с. 20] , робить акцент на тому , що : «Слово «ідіома» не трактується лише одним значенням. Ідіома являє собою й унікальну фразеологічну одиницю, що виражена стилістичними особливостями. Тому вчені Дж. Сейдл та У.Макморді, використовуючи ідіому в широкому понятті, вирішили вмістити в свій посібник все те, що може окреслюватись, як специфічно англійське і необхідне при вивчені даної іноземної мови. Радянська лінгвістика, на відміну від англомовної, по-іншому трактує проблеми пов'язані з класифікаціями фразеологічних одиниць. Наше мовлення, під час розмови, є ідіоматичним в тому сенсі, коли ми використовуємо характерні для нашої

мови вирази та звороти, що демонструють у їхньому синтаксичному та семантичному складі її специфіку» [12, с.50]. Під час розмови, ми автоматично використовуємо притаманні для нашої рідної мови вирази та звороти, що демонструється специфікою ідіоматичності мовлення.

Завдяки вище згаданому матеріалу, ми можемо усвідомити, що поняття «ідіоми» та усі її аспекти трактуються по-різному. Незважаючи на це, дослідники сходяться на тому, що ідіома повинна характеризуватися такими критеріями: неоднослівність та стійкість. Звертаючи увагу, на перший критерій, не слід забувати ,що він хоч відносно і зрозумілий, проте тут велику роль грають орфографічні норми, розрізнення багатьох понять, що відносяться до даної морфологічної конструкції. Хоч наступна категорія є найменш дослідженою, однак остання викликає найбільше питань у вчених. В широкому розумінні ідіоматичність – це відтворення цілісного значення незалежно від суми значення її компонентів, фразеологія являється цьому прикладом [4, с.41].

Через екстралінгвістичний характер у сфері лінгвістики дуже важко виявити підстави для створення стійких зворотів. Культура в конкретному тексті посідає головне місце і є незмінним аспектом (численні ідіоми-біблеїзми, фразеологізми літературного походження); підвищення зацікавленості та поширення жаргонізмів в усному мовленні або під час написання; контекст, що склався на основі історичного розвитку (А. Швейцер запевняє ,що колонізація різних країн стала базисом поповнення ідіом у межах англійської мови різного походження) [28]. Втім, не всі проблеми, пов’язані з візуалізацією, є до кінця вивчені.

До лінгвістичних аспектів можна віднести ускладненість форми, прикладом якої є рима: українські варіанти «не сіло, не впало», «часто-густо», «ні сват, ні брат» та англійські ~~–b~~y hook or by crook”, ~~–a~~t sixes and sevens”,“high and dry”. Також це може бути подвоєння основи: «вік вікувати», ~~–i~~n bag and baggage”. Алітерація теж є прийомом ускладнення форми. В. Колін зазначає: ~~–S~~ometimes a dominating factor in the formation or the

popularity of an idiom must have been a desire for euphony, alliteration, rhyme, repetition" [24, p.264].

Сучасну ідіоматичність пов'язують не тільки з фразеологією, а й із синтаксисом і морфологією. Якщо у словотворі ідіоматичність виражена простим або складним словом ,його компоненти не беруть участі у творенні семантики. Ці слова є умовно мотивовані, а приводом для цього можуть стати формальні зміни, що ведуть до неправильного калькування, втрати головних слів або зміни їх сенсу. Ідіоматичність у синтаксисі представлена фразеологічними неподільними реченнями [11,с. 458]. Багато праць, пов'язаних з приказками та прислів'ями, заперечують внесення їх до галузі фразеології, оскільки ці одиниці становлять пареміологічний фонд, що має безпосереднє відношення до різних мовних кліше, як-от «добрий вечір» , «шановне панство» .

Ідіоми різного походження ілюструють історію власного народу, особливості його традицій та побуту. Кожен, хто вивчає іноземну мову, зустрічається з її національним характером і повинен вміло застосовувати фразеологічні ідіоми, які влучно підкреслюють ту чи іншу сферу вживання. Навички коректного застосування ідіом під час розмови та розуміння, до якого саме типу вони належать(будь-то діалектизм чи архаїзм), допоможуть добре освоїти нову для вас мову, а разом з цим і менталітет народу. ~~–О~~ne of the main difficulties is that the learner doesn't know in which situations it is correct to use an idiom. The expression marked formal are found in written more than in spoken English and are used to show a distant relationship between the speakers. Such expressions would be used for example when making a formal speech to a large audience. Expressions marked `informal' are used in everyday spoken English and in personal letters. Slang expressions are used in very informal situations between good friends. Learners should not make frequent use of slang expressions as they usually - but unexpectedly - become out-of-date and sound strange. It is advisable to concentrate on the expressions that are marked informal and on the unmarked expressions which are neutral in style and can be used in any

situation. [23, c. 237] Mastery of idiom comes only slowly, through careful study and observation, through practice and experience, but remember: `practice makes perfect' and `all things are difficult before they are easy" [23, c.258].

Науковці стверджують, що нові ідеї можуть бути виражені як лексемами-неологізмами, так і комбінацією двох-трьох слів. Наприклад: існують окремі слова «wage» і «to freeze», проте ідея «a wage-freeze» з'явилась в мові набагато пізніше. Подібну ідею мають такі вирази, що пов'язані з економікою та політикою: «to freeze wages», «to freeze prices» та «a price-freezer» [23,c. 271].Отже, ядром фразеології є ідіоматична одиниця, яка характеризується не тільки культурно-історичним аспектом, а й динамічним розвитком мови.

Ідіома – це одне з найскладніших явищ, створених людиною. Саме вона несе в собі дух нації і через призму мови ілюструє ті культурні аспекти, які так давно були в ній закладені. Її особливістю є те, що вона, підкреслюючи дійсність, переосмислює її сенс[9, с. 309].

Дослідники вважають, що ідіоми – це знаки мовної культури. Наприклад, Денисенко С. Н [5, с.120] акцентує увагу на тому, що ідіоми як окремі мовні знаки, є методами збереження і передачі культурної інформації. В. Стріха зазначає, що лінгвокультурологія зосередженана дослідженні мови як транслятора культурних напрямків і людини, що формує цю культуру за допомогою мови. Також науковець розглядає ідіоматичні вирази як тексти, які містять культурну інформацію [17, с.14]. Інший учений, Баранцев К., розмежував вивчення сучасної лінгвокультурології на такі методи:

1. засоби демонстрування в мові об'єктів культури;
2. особливості простеження в мові менталітету різних народів;
3. послідовність відображення в семантиці мовних одиниць цілісно-смислових рівнів культури [25, с.1059].

На думку вчених, мова є історичною пам'яттю народу, яка демонструє культурний і мовний досвід. Дослідження в межах лінгвокультурології на

основі ідіом дають нам змогу зрозуміти духовні цінності, створені окремими національностями впродовж тисячоліть. Ідіоматичні вирази – це «дзеркало, в якому лінгвокультурне суспільство визначає своє національне самоусвідомлення» [7, с.181].

Зазначається, що ідіоми кожного народу характеризуються міцною стабільністю. Вчені, досліджуючи їх, роблять висновок, що сфера вживання дуже різноманітна. ЇЇ складову становлять чоловічі та жіночі особові імена. Однак чоловічі особові імена значно поширеніші в цій сфері, аніж жіночі. Можемо зазначити, що ідіоми відображають національну картину світу, зокрема при використані обрядів, прикмет, ворожінь, побутових ситуацій, тощо [7, с.186].

Національна своєрідність ідіом різних мов пов'язана насамперед із їхньою образністю. Вони є неповторними, унікальними за своєю внутрішньою будовою. Це є складнм явищем, яке відображає як власне лінгвістичні фактори, які визначаються специфікою лексико-семантичної і граматичної системи конкретних мов, так і екстралінгвальні фактори, пов'язані з життям нації, – особливості національного характеру, духовного складу, культури, своєрідності етнічного побуту, традицій, звичаїв, специфіка історичного розвитку народу. Особливості образної мотивації в структурі значення ідіом важливі для з'ясування мовної картини світу і її сприйняття народом, який розмовляє тією чи іншою мовою. Ідіома демонструє процес номінації у вигляді мовного знака, кінцевим результатом якого є мовна картина світу [9, с. 328].

Слід наголосити, що одним із джерел поповнення скарбнички національної ідіоматики є мова письменника. Упродовж всієї історії розвитку національної культури саме зі сторінок видатних майстрів слова в нашу мову входили схожі вирази.

Денисенко С. [5,с.18], акцентує увагу на тому, що ідіоми є найяскравішим знаком мови. Завдяки наявності у своєму складі різних підсилювальних чинників вони повністю підкреслюють усе зображуване в

тексті. Ідіоми виконують функцію образної характеристики конкретного об’єкта, суб’єкта, дії, ситуації. Останнім часом лінгвісти дедалі більше приділяють увагу функціональному аспекту, тобто їхньому вживанню в різних ситуаціях спілкування з конкретними комунікативно-прагматичними цілями, а також у творах письменників сучасного та минулого часу [5,с.15]. На цьому етапі продовжують вивчатися синхронічний і діахронічний аспекти, досліджується термінологія, а також системні зв’язки ідіоматичних одиниць, розкриваються генетичні і типологічні паралелі – механізм фразеотворення. Велика кількість питань у цій сфері стала постійною. Новими аспектами вивчення ідіом є не тільки нові напрями досліджень ідіоматики, а й ті, що існували раніше, але не були остаточно вивченими. Структурно-семантична парадигма крок за кроком замінюється на психокогнітивний аспект, найбільш виразно представлений у працях О. Селіванової [16,с.125].

Стрімкий розвиток суспільства, необхідність системного вивчення ідіом, можливість поглибленого використання комп'ютерних технологій, потреба укладання ідеографічних словників призвели до ономасіологічного опису ідіоматичної системи літературної мови. Ідіоматика зазнала великого впливу на шляху до свого становлення. Вона безперервно еволюціонує, частково або повністю архаїзуючи чи змінюючи семантичну структуру нинішніх чи давно запозичених ідіом. Ідіоматичні вирази є досить диференційованими за своєю семантикою і мають тісний зв’язок з культурою та ментальністю народу. З поглибленим вивченням цієї теми з’явилися нові погляди вчених на структуру зазначених мовних одиниць. Підсумовуючи проведене дослідження, зазначимо, що в цій галузі зроблено чимало, але все ще залишається низка нез’ясованих питань[16,с.732].

1.2. Міжкультурна комунікація як основа розвитку ідіоматики в англійській та українській мовах

Розглядаючи поняття міжкультурної комунікації в аспекті глобальної проблеми діалогу (взаємодії) культур, необхідним є розкрити її сутність. Термін «міжкультурна комунікація» («cross-cultural communication») вперше згадується Д. Трагером і Е. Холом у роботі «Культура як комунікація: модель та аналіз» («Culture as Communication: A Model and Analysis») 1954 р., які визначали її як «ідеальну ціль, до якої повинна прагнути людина у своєму бажанні якомога краще й ефективніше адаптуватися до навколишнього світу»

Ефективність та результативність такого діалогу залежить від рівня сформованості міжкультурної компетентності співрозмовників, яка не може обмежуватись лише знанням мови, а також потребує загальнокультурних (толерантність, прийняття та визнання іншої культури) та специфічних фонових знань про життєві цінності, традиції, норми, стандарти поведінки притаманні чужій культурі. Саме через комунікацію люди надсилають і отримують повідомлення,розмовляють,діляться інформацією – або рідною мовою (мова оригіналу), або іноземною мовою (мова перекладу). Крім того, виникає питання, наскільки ефективно люди можуть спілкуватися, щоб кодувати/декодувати та обговорювати значення, адже точні терміни для передачі емоцій мовця можуть бути відсутніми в його словнику [44,с.1].

Найвищим рівнем в оволодінні міжкультурною комунікацією вважається інтеграція – пізнання та прийняття іншої культури й одночасно самоідентифікація із власною культурою, її збереження та розвиток.

Головним засобом досягнення взаєморозуміння в спілкуванні з представниками іншої культурної спільноти, безумовно, є мова.

Перебуваючи в тісному взаємозв’язку з культурою, мова накопичує, зберігає і відображає культурні здобутки народу, його досвід, систему світобачення, естетичні, моральні, духовні цінності, ідеали й взірці, уявлення про прекрасне та потворне в житті і в природі. Зразки поведінки та реагування на ту чи іншу ситуацію передаються мовними кліше; характерні зміни, що відбувались на тлі соціально-історичних зрушень країни також

знаходять своє відображення в мові, яка ретранслює їх через свої специфічні лексико-граматичні засоби та структури в усному та письмовому мовленні, наукових та художніх творах, прислів'ях, приказках, фольклорі.

«Мова як вічний і нескінченний предмет вивчення розглядається зараз через призму новітніх підходів до наукового дослідження – когнітивних, комунікативних, антропоцентричних, що зосереджуються на співвідношеннях «людина – її мова – культура – комунікація».

Такі підходи – неминуче міждисциплінарні, що передбачають знання психології, філософії, педагогіки, історії, культурології, – дозволяють побачити нові грані найважливішої здатності людини – спілкування, або комунікації, а саме її найскладнішого різновиду – міжкультурного» (Тер-Мінасова, 2008, с. 4).

Актуальність розвитку навичок міжкультурної комунікації на заняттях з англійської мови у вищій школі не викликає сумнівів. Підготовка майбутніх фахівців у сфері економіки, права, інформаційних технологій, соціології та інших галузях знань передбачає її подальше працевлаштування не тільки у вітчизняних, але й у міжнародних компаніях.

Таким чином, вчорашній студент може опинитися в полікультурному середовищі навіть не покидаючи батьківщини, і зазнавати випробувань і як фахівець, і як людина, яка може адаптуватися, взаємодіяти, знаходити компроміси та адекватно реагувати в будь-яких ситуаціях, що є важливими якостями для тих, хто працює в інтернаціональній команді.

Проілюструємо це твердження реальними прикладами, що ми отримали, використовуючи метод експертних оцінок:

1. «Завжди приділяла багато уваги вдосконаленню знань англійської мови та не могла уявити, що отримавши міжнародний сертифікат рівня досвідченого користувача (advanced), відчуватиму напругу на роботі, зіштовхуватимусь з труднощами в повсякденному спілкуванні; різниця культур, виховання може призводити до серйозних непорозумінь у простих і звичайних робочих ситуаціях. Ніяк не можу звикнути і прийняти звичку мого

начальника, британця, класти ноги на мій робочий стіл, коли я виходжу з кабінету, або навіть на наш спільний кофейний столик. Одного разу я не витримала і сказала, що в нас так не прийнято, він не зрозумів мене й продовжує час від часу це робити. Спочатку це мене шокувало, тепер – дратує й заважає зосередитись на справі. Хоча потрібно відмітити, що абсолютно всі британці, які у нас працюють, високоосвічені інтелектуали, з аналітичним складом розуму. Це правда, але ж вони поводять себе, наче на сцені, щоб їх постійно хвалили й виказували захоплення. Це їх основна особливість» (Вікторія К., менеджер з персоналу). Такий приклад є свідченням того, наскільки важливо в стосунках з колегами знайти баланс, бо конфліктні ситуації погіршують загальний клімат у колективі, що може негативно позначитися на результатах професійної діяльності. Практичні труднощі, що виникли в природному комунікативному середовищі, обумовлені наявністю навичок використання англійської мови відповідно до уявлень, притаманних власній культурі та йдуть у розріз з культурою (у даному випадку – поведінки) іноземною. Обговорюючи цю проблему зі студентами, варто було б запитати, які засоби виходу з такої ситуації запропонували б вони. Які факти й приклади слід враховувати, щоб вплинути на взаємовідносини колег-іноземців і побудувати конструктивний діалог?

2. «Часто спілкуюсь зі своєю колегою із Швеції. Під час однієї з наших службових дискусій, розмова непомітно перейшла в особистий формат, і я доторкнулася своєю рукою до її руки. Вона різко відсторонилась від мене і сказала: «Вибач, мені неприємно, коли хтось до мене торкається». Більше на особисті теми ми не говоримо… (Невірне трактування невербальних засобів комунікації – рухів).

3. Цю ситуацію я спостерігала з боку, коли потрібно було перенести деякі меблі та величезну купу документів із одного кабінету до іншого. Склавши свої папки в коробку, шведка понесла все це, тримаючи перед собою. Назустріч йшов колега-американець і ввічливо запропонував допомогти. Вона на нього образилася і сказала: «Я сама можу свої речі

донести. Я ж не немічна, ми з тобою рівні за силою». Він був шокований» (Христина М., топ-менеджер). Наведені приклади порушують проблеми гендерної рівності, етики вербальної та невербальної корпоративної комунікації на міжкультурному рівні. Студенти можуть спочатку спробувати розкрити причину непорозумінь, а потім переграти ці ситуації, скласти діалоги, віднайти інші варіанти більш слівних питань-відповідей для уникнення конфлікту. У цьому випадку доречним буде звернутися до «універсальної теорії ввічливості (P. Brown, S. Levinson) її основних принципів і прийомів (О.І. Беляєва, Л.А. Городецька, Ю.Б. Кузьменкова, H. Grice), а саме: дотримання певних обмежень щодо тематичного змісту висловлювань; різні шляхи уникнення категоричності в мовленні: коректне оформлення прохань, відповідей на запитання, вживання розділових запитань, невикористання модальних дієслів повинності у другій особі (you must/should/ought to) та ін.»

4. «Французи дуже прискіпливо ставляться до кількості своїх вихідних і тривалості робочого часу. Навіть якщо справи не завершено, вони можуть просто встати і сказати: «Мій робочий день закінчився. Я йду. До побачення!». (Ставлення до часу).

5. Найбільше листів-скарг до своїх безпосередніх керівників підрозділів надходить саме від персоналу, особливо жінок, зі Швеції. У них так прийнято, якщо ти бачиш, що якась робота виконується неякісно, то ти зобов'язаний сповістити про це, написати скаргу, інакше тине робиш нічого, щоб змінити світ на краще. А байдужість – страшний гріх». (Ставлення до обов’язків, відповідальність). (Ганна К., перекладач).

Тепер духовність особистості: методологія, теорія і практика стає зрозумілою. Проблеми професійної етики, абсолютно різні ставлення до своїх прав та обов’язків на робочому місці також можуть стати невидимим бар’єром на шляху ефективної взаємодії співробітників у міжнародній спільноті. Ці приклади є підтвердженням того, наскільки по-різному ми бачимо світ, сприймаємо, реагуємо, відчуваємо, які життєві цінності

сповідуємо. Спираючись на вищевикладене, вважаємо, що розвиток навичок міжкультурної комунікації як складової у формуванні лінгвосоціокультурної компетентності, зазначеної в нормативних документах та чинній програмі, передбачає застосування міждисциплінарного, інтегрованого підходу у викладанні англійської мови за професійним спрямуванням.

Реалізацію цих підходів вбачаємо у комплексному використанні як класичних, так і сучасних творів різних видів мистецтва, особливо синтетичних (театр, кіномистецтво), а також матеріалів сучасних мас-медіа соціокультурного характеру, прикладів реальних ситуацій міжкультурних комунікативних невдач. Це обумовлено й самою природою мистецтва, що інтегрує в собі всі аспекти людських взаємин, емоцій та почуттів. Завдяки художнім засобам та образам воно не тільки відображає цілісну картину світу, але й впливає на світогляд, ціннісні орієнтації, поведінку та вчинки людей, дає можливість перенестися в іноземні світи, формуючи цілісне уявлення стосовно щоденного природного спілкування іншої комунікативної спільноти. Як відзначає Schafer (2014), «дозволяючи виражати наші почуття та емоції позитивними та конструктивними, а не негативними та руйнівними способами… мистецтво дає нам всі необхідні зразки, щоб жити повноцінним, творчим життям, бути здатними до співчуття та піклування не лише у внутрішній, особистісній свідомості, а й у зовнішній і професійній» (с. 22).

Витвори мистецтва, як результат діяльності людей, відображують, накопичують та передають досвід, здобутки цивілізації, культури. Вони є невичерпним джерелом, звідки можна отримувати інформацію про соціальні особливості представників тієї чи іншої культури, їх національний характер, ментальність, можливі реакції та вчинки у різних життєвих обставинах; також отримувати естетичну насолоду.

Предметом мистецтва є людина і дійсність, метою і результатом – система художніх образів, через які інтерпретується об’єктивна реальність, формується суспільна свідомість, відбувається естетико-моральний розвиток особистості. Утілення в художніх образах типових соціальних картин є

однією з визначальних рис мистецтва. Звичайно, шляхи гармонізації процесу взаємовідносин комунікаторів різного культурного походження, подолання культурних перешкод для досягнення згоди, що, певною мірою, несуть у собі мистецькі твори, не постають у готовому вигляді, а потребують декодування на основі знань, емоцій та переживань реципієнта.

Художній образ як інтегральне утворення акумулює в собі енергію культурно-історичної епохи та митця, що його створила, саме художніми засобами відбувається вплив на свідомість особистості, розвиток її емоційно-вольової сфери, здатність до міжкультурного взаєморозуміння та діалогу. Ми переконані, що завдання формування гармонійно розвиненої, самодостатньої особистості можна реалізувати через комплекс мистецтв.

Жоден окремо взятий вид мистецтва не здатний повною мірою створити дійсно багатогранну особистість, сприяти вдосконаленню її емоцій і почуттів, етичних та естетичних цінностей, розвитку культури, збагаченню внутрішнього світу. Кожний вид мистецтва може бути задіяним у вирішенні конкретних завдань і лише сукупність їхніх потенцій сприяє вдосконаленню психіки, розвитку образного мислення й мовлення, соціалізації та інкультурації у власній та чужій культурі.

Як зауважує Є. Шпильова (1996), вплив мистецтва на особистість не є абстрактною величиною, а завжди має конкретного адресата. Людина, яка вступає в діалог з конкретним твором мистецтва, здатна сприйняти його культуротворчий, життєствердний потенціал, змінюючись при цьому як суб’єкт соціального буття (с .7).

В епоху постмодерну мистецтво здійснює ціннісно-адаптаційний вплив, тобто забезпечує зорієнтованість індивіда в практичному прийнятті рішень, можливості вираження його суб’єктивності, саморозвитку та самоідентифікації, що, безумовно, передбачає й відбір мовних засобів для їх виразу.

Г. Меднікова (2005) підкреслює, що мистецтво XXI ст. «необхідне людям для соціалізації і розвитку їхньої суб’єктивності; у мистецтві людина

розширює свій досвід, проживає багато емоційних станів, осмислює невербальні форми спілкування, приміряє на себе різні уявлення про щастя» (с. 62-63).

Нове століття позначається докорінною зміною способів функціонування мистецтва у зв'язку із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, ЗМІ, мобільного та інтернетзв'язку. Це значно розширило можливості пропозиції, доступу та вибору культурної інформації відповідно до потреб постмодерної людини, що також зазнали істотних змін. Сучасна людина через мистецтво шукає шляхів подолання життєвої кризи, виходу з маргінального стану, можливостей соціальної адаптації, самоідентифікації, самоствердження, мотивації та стимулу для подальшого життя в нестабільних мінливих умовах полікультурного суспільства.

Сьогодні взаємозв'язок культурного та суспільного поступу очевидний як ніколи, адже мова та мистецтво розвиваються не ізольовано, а в соціальному часопросторі. Отже, усі зміни, що їх переживає соціум, неодмінно знаходять відображення в тих чи тих аспектах культури, відбувається суспільне переосмислення функцій мистецтва, трансформація й конкретизація етичних та естетичних ідеалів. Досягнення поставленої мети нашого дослідження також потребує визначення основних принципів відбору творів мистецтва, аудіовізуальних матеріалів сучасних мас-медіа, що відображують культурну специфіку країни, мова якої вивчається, а саме: системність, послідовність, методична доцільність, автентичність, культуровідповідність, принцип стимулюючого управління, діалогічність й контрастивність культур (Глущенко, 2009, с. 150).

Ми також переконані, що використання на заняттях наведених вище різноманітних джерел як інтеграційної навчально-виховної моделі має спиратися на принципи інтегрованого навчання; особистісно зорієнтованого, проблемно-розвивального спрямування навчання; системності, послідовності, наступності та безперервності навчання й виховання.

1.3. Ідіома як лінгвістична одиниця англійської української мов в міжкультурній комунікації

Міжкультурна комунікація, точніше, її низька ефективність – це проблема, яка виникла в мовознавстві та соціології в результаті глобалізації. Однак на сьогодні, ураховуючи позитивну тенденцію до оволодіння іноземними мовами, міжкультурна комунікація набуває дедалі більшого значення, а мовознавчий аспект – саме те, чому слід приділяти найбільше уваги в опануванні науки міжкультурної комунікації. Оскільки міжкультурна комунікація – результат узаємодії культур, її місце – поряд із соціологією та мовознавством. Способи полегшення діалогу різних культур неодноразово обговорювалися в різних наукових працях, присвячених міжкультурній комунікації здебільшого як проблемі перекладу.

Міжкультурна комунікація як наука виникла з практичних потреб аналізу та узагальнення причин комунікативних невдач і конфліктів, зумовлених незнанням національно-культурних особливостей або їх нехтуванням. Тепер це є самостійна наукова галузь, яка має свій об’єкт і предмет дослідження й посідає належне місце серед інших наук і її науковий потенціал в Україні тільки починає розгортатися.

Міжкультурна комунікація – наука, яка вивчає особливості вербального та невербального спілкування людей, що належать до різних національних спільнот. Вона досліджує способи уникнення непорозумінь на культурному ґрунті у спілкуванні з іноземцями. Лінгвістичний аспект міжкультурної комунікації, у свою чергу, полягає в дослідженні вербальних і невербальних маркерів культурної інформації задля досягнення комунікативного співробітництва представників різних культур і запобігання комунікативному конфлікту. Комунікація, діалог – це особливий вид діяльності людини. Учасники комунікації – носії культури, а сама комунікація – її прояв.

Таким чином лінгвістичний аспект міжкультурної комунікації віддзеркалює суспільні реалії, звичаї [1, с. 20].

Звичайним прикладом міжкультурної комунікації може бути переклад літературного твору іноземною мовою. При цьому відбувається не лише суто міжлінгвістична інтеракція, а в повному обсязі – міжкультурна комунікація. Вона може мати вербальні та невербальні засоби вираження, на її ефективність можуть впливати мовленнєві стилі. Перед міжкультурною комунікацією ставиться певне завдання, а саме: уникнення труднощів при комунікації та дослідження різноманітних підводних каменів спілкування представників різних культур. Інформація, що становить основу комунікації, існує не ізольовано, а в макро- та мікроконтексті, на тлі культурно зумовленої картини світу, що формується впродовж усього життя людини.

Сам термін «контекст» сьогодні двояко використовується в теорії мовленнєвої комунікації, оскільки стосується двох зовсім різних, хоч і взаємопов'язаних процесів, один з яких здійснюється всередині організму людини, а інший – поза ним. Внутрішній контекст містить минулий досвід комуніканта, запрограмований у його свідомості та структурі нервової системи. Під зовнішнім контекстом, у свою чергу, розуміють фізичне оточення, а також іншу інформацію, яка імпліцитно присутня в комунікативній взаємодії і свідчить про міжособистісні взаємовідносини між комунікантами та соціальні обставини спілкування.

Серед усіх можливих засобів комунікації, що створило людство, основною є мова, для якої комунікативна функція визначальна. Окрім того, найбільш поширеним показником ідентифікації з етнічною групою також є мова [10].

Тому в центрі уваги міжкультурної комунікації завжди перебуває мова, у якій віддзеркалюються ключові особливості людської особистості та всієї національно-культурної спільноти. Залежно від того, як ми знайомимося з різними значеннями одного й того ж слова, зростає наша міжкультурна освіченість – знання того, як та чи інша культура проявляє себе в мовному

діалозі, а також виробляються вміння давати адекватну відповідь з урахуванням розбіжностей. Комунікативний процес, іншими словами те, як мовці присвоюють символічне значення словам та жестам задля самовираження, формується суспільством, у якому перебуває людина.

Загальне значення мовленнєвих кодів усередині певної групи людей сприяє тому, що вони починають поділяти не тільки звуки, а й філософію життя, ідеї та мораль. Оточення формує думки в різний спосіб, незважаючи на те, що люди мають однакові біологічні й емоційні потреби та часто однаково реагують на різнопланові стимули навколишнього середовища [2, с. 50].

З цієї ж позиції, мова – зв'язуючий місток між людьми, але й водночас в умовах неправильної міжкультурної комунікації – бар'єр. Знання мови іншого народу – суттєвий складник міжкультурної комунікації та найперший крок до встановлення успішного спілкування між представниками різних націй і культур.

Нетактовне для певної культури звертання до людини через незнання мовних особливостей може усунути спілкування ще до його початку. Необізнаність у системі метафоричних і символічних значень призводить до різнобою тлумачень. Помилкове вживання міжмовних омонімів спричинює непорозуміння, комічні ситуації, а часом навіть конфлікти. Однак знання мови і володіння нею не тотожні [6, с. 20].

Володіння мовою, тобто здатність вільно говорити й розуміти, мислити за допомогою мови, є природним явищем, універсальною властивістю, до якої змалку привчається людина і більшою мірою робить це автоматично, на межі свідомого й підсвідомого. Знання мови – це вже цілком усвідомлене сприйняття мови як скарбниці певних знань про людину і світ, які закарбовані в лексиці, фразеології, граматиці, та інших способах мовного вираження.

Усвідомлене й глибоке знання про мову або мови з'являється найчастіше у процесі порівняння. «Хто не знає чужих мов, – писав Й.-В.

Гете, – не має уявлення і про свою.» Знання мов у цьому сенсі слугує першоджерелом знань про національнокультурні особливості різних народів, формує міжкультурну компетентність, без чого неможливе досягнення взаємної поваги та порозуміння. Щодо культури, ураховуючи підходи до її розуміння, можна говорити про неї як про «фактор соціального, духовного та історичного розвитку й самореалізації конкретного етносу».

Уявлення про мову як про закриту, протипоставлену мовленню систему знаків та фігур не сприяє розумінню її істинної сутності. Сьогодні лінгвісти все частіше говорять про мову як про форму, спосіб життєдіяльності людини, спосіб вираження людського досвіду і його усвідомлення, спосіб вираження особистості й організації міжособистісного спілкування у процесі спільної діяльності людей. Від об'єктивізованого, деперсоналізованого уявлення про мову дослідники переходять до її особистісного, прагматичного розуміння. У лінгвістичний апарат вводиться поняття особистості, яке раніше розглядалося як концепт філософії, психології, соціології, інших соціальних наук. Володіння іншою мовою не є запорукою комунікативної успішності, для цього потрібне органічне поєднання мовного й культурного кодів у спілкуванні. Підміна чужого культурного досвіду кодом рідної культури нерідко призводить до «парадоксів міжкультурної комунікації», тобто псевдокомунікації, непорозуміння, повного або часткового блокування каналів передачі і сприйняття інформації [3, с. 110].

Однак проблема в тому, що, навіть володіючи всіма мовними навичками та додатковою інформацією з культурної та соціальної сфери життя народу, непорозуміння все одно буде відбуватися в діалозі, де наявні культурні розбіжності між його партнерами. У найгіршому разі, неправильна міжкультурна комунікація може призвести до конфлікту або погіршити вже наявну конфронтацію між сторонами, оскільки, усвідомлюємо ми це чи ні, наше бачення світу й нашого місця в ньому істотно відрізняється від обставин нашого партнера.

Дослідники сходяться на думці, що лінгвістичний аспект міжкультурної комунікації – єдиний, на який можна вплинути, щоб підвищити її ефективність. Знання семантичних особливостей значно полегшує міжкультурний діалог.

Окрім того, існує чимало міжмовних омонімів, значення яких у різних мовах не збігаються. Наприклад, в українській мові ректор – керівник вищого навчального закладу, а в англійській та деяких інших мовах «rector» – це глава духовної семінарії, а також парафіяльний священик, пастор.

Англійці називають священика «minister», тоді як у більшості європейських мов «міністр» – член уряду, вища посада в органах виконавчої влади; а от ректор університету англійською «chancellor» або «president» (особливо у США). Інший приклад демонструє, якою важливою складовою освіченості є всебічна культурна освіченість. У німецькій «der Eiswein» – це не заморожене вино, а десертне вино, виготовлене з винограду, замороженого на лозі. Ще один приклад: англійське «aspirant post» – це не аспірант, а взагалі людина, яка прагне досягти чого-небудь. Це слово може вживатися в незрозумілому для слов'янської культури контексті «presidential aspirants» – кандидат на пост президента, а от «post-graduate student» – це і є аспірант в англомовному варіанті. Лінгвістичний аспект не обмежується виявленням семантичних особливостей слів різних мов. Він також охоплює зіставлення різних комунікативних ситуацій, способи членування світу мовними засобами, порівняння мовної поведінки представників різних культур [5, с. 20].

Як уже було зазначено, деякі слова та вирази використовуються по-різному залежно від культурного аспекту. Наприклад, навіть у країнах з однаковою державною мовою значення англійського слова «yes» може коливатися від «так, можливо, я й подумаю» (maybe, I'll consider it) до «певно що так» (definitely so) з багатьма відтінками інших значень посередині. Більш того, спілкування між носіями тієї ж самої мови, але представників різних етнічних груп може також суттєво відрізнятися. Інший приклад, під словом

французького походження «Melange» представник Німеччини зрозуміє «суміш», з додатковим контекстом – «суміш сортів кави», а австрієць упізнає всім відому каву з молоком.

Ідіоми, що широко використовуються в кожній мові, створюють проблему не тільки для однієїзі сторін міжкультурного діалогу, а нерідко й для досвідченого перекладача. Більшість людей, які опановують іноземну мову звичним методом, вчаться розмовляти літературною «чистою» мовою, але настає момент і комунікант зіштовхується, наприклад, зі сленгом або ідіоматичними виразами, значення цілого кластеру слів йому незрозуміле, часто смішне або грубе.

В англійській мові такі урізані слова, як «gonna» та «hafta» вважаються звичними для тих, хто все життя їх використовує, однак новачка, що звик вибудовувати всі закінчення, такі слова введуть в оману. З самого початку іноземців вчать вимовляти «going to» та «have to» і недостатньо уваги приділяють тому, як еволюціонують слова – їх значенню та вимові в сучасній мові. Нестача таких знань призводить до неготовності вести повноцінний міжкультурний діалог і простежувати конотативні значення.

Усне спілкування – це спосіб спілкування один на один; ключові концепти тут це – слова, звуки, мовлення та власне мова. У зв’язку з цим на передній план виступає необхідність вивчення вербального забезпечення.

Ця загальна проблема розпадається на кілька окремих, однією з яких є вербальне забезпечення взаємодії комунікантів у процесі професійного співробітництва, яке передбачає наявність у них умінь та навичок вибору адекватної стратегії ведення професійного дискурсу та структурування найбільш типових ситуацій професійної взаємодії (установлення особистих контактів, ведення телефонних розмов, обмін діловою кореспонденцією, проведення презентацій, нарад і зборів, переговорів, участь у конференціях та семінарах) з урахуванням соціокультурної специфіки ділового партнера.

Людина вивчає іноземну мову для того, щоб бути здатною спілкуватися нею, проте спілкування можливе лише на основі спільного

коду. Щоб ним користуватися, необхідно знати конотативні значення іншомовних слів і вибирати правильні еквіваленти в обох мовах, в іншому разі – код не буде збігатися [8, с. 8].

Однак слова в різних мовах, позначаючи один й той самий предмет або явище, можуть і будуть відрізнятися:

1. За семантичним обсягом (кількістю відповідників, що належать до однієї мозаїки). Наприклад, слово «дім» має ширше значення, ніж англійське «house», воно включає: домівка, дім, будинок, квартира, приватний особняк, оселя).

2. За ступенем поширення (дім часто вживається в адресі: «Даунинг Стрит, дім 10», англійською це звучало б просто «10 Downing Street»).

Специфічне значення словосполучення стає відоме мовцю тільки в зіставленні його з еквівалентом іншої мови, так само як і власні культурні відмінності можна помітити, лише пізнавши чужу культуру. Отже, носій мови часто не бачить проблеми міжкультурної комунікації, оскільки його власна картина світу пропонує підібрати власні значення до відомих словосполучень. Лінгвістичний аспект міжкультурної комунікації, а саме лексична його складова – це фундамент для перекладацьких інтерпретацій. Недосвідчений учасник міжмовного діалогу буде швидше шукати «еквіваленти» у словнику та вставляти в лексичні або синтаксичні структури рідної мови, замість того, щоб користуватися вже наявними словосполученнями іноземної. Мовний аспект міжкультурної комунікації повинен зосереджуватися не на пошуку «еквівалентів», наявність яких не видається корисною, а на вивченні екстралінгвістичних розбіжностех, тобто на тому, що концепти у двох різних мовах можуть відрізнятися [9, с. 165]. Продовжуючи попередню думку, слід сказати, що саме «значення» слова – це нитка, яка пов’язує мовний світ зі світом реальності для мовця.

Іншакше кажучи, це – стежка, яка веде в реальний світ мовця. Кожне слово іноземної мови веде у світ, де живуть носії цієї мови і навпаки.

Говорячи про слова, що знаходиться за ними, ми можемо визначити три рівні:

1. Рівень реальності, на якому згадані в мові об’єкти функціонують.

2. Ментальний рівень, де знаходяться концепти та ідеї, що формуються культурою, ідеологією соціологічного середовища мовця.

3. Рівень мови, де знаходяться слова, словосполучення та їх синтаксичне оточення. Використовуючи відому метафору, можемо зробити підсумок, що кожен мовець або учасник міжкультурного діалогу – художник, який малює картину власного світу засобами своєї мови. Відображення картини світу – мова – це результат колективної творчості народу, що нею розмовляє. Кожне нове покоління вбирає вже готовий набір принципів, ідей, характеристик та поглядів про внутрішню систему цінностей.

Тому лінгвістичні труднощі в міжкультурному діалозі неминучі, однак освітня система покликана їх розв’язувати методом вивчення не окремих слів і їх значень, а словосполучень, де ці слова вживаються.

Успішне розв’язання проблеми передачі та відтворення національної самобутності лежить не на поверхні, а на глибині, не стільки в скрупульозному відтворенні предметного світу (що, звичайно, дуже важливо), скільки у проникненні до потаємної специфіки світобачення, у підсвідомі глибини національного «психотипу».

Можливо, дослідження цього питання саме в такому ракурсі принесе в теорію та практику міжкультурної комунікації якісно нові й альтернативні рішення. Перспективи розвитку цього наукового напрямку полягають у вивченні мовних систем, їх порівнянні, у забезпеченні знавців іноземних мов правильними практиками для вибору еквівалентів та інтеграції культурології у процес вивчення іноземної мови.

Висновки до розділу I

Ідіоматика є важливою складовою мовної системи, яка відображає культурні особливості, традиції та світогляд носіїв мови. Вивчення ідіом в обох мовах сприяє глибшому розумінню їхніх лексичних та граматичних структур.

Ідіоми є індикаторами культурних цінностей і норм. Розуміння ідіом вимагає знання культурного контексту, в якому вони використовуються, що підкреслює важливість міжкультурної комунікації.

Процес перекладу ідіом є складним завданням через їхню образність і специфіку. Для адекватного перекладу необхідно використовувати аналогії або адаптації, що враховують культурні та мовні нюанси.

Вивчення ідіоматики потребує комплексного підходу, який включає лексикографічні, лінгвістичні та культурологічні аспекти. Це дозволяє створити більш повну картину використання ідіом у мовленні.

Знання ідіом є важливим для навчання іноземним мовам, оскільки вони часто використовуються в розмовній мові. Це знання допомагає уникати непорозумінь та сприяє більш ефективному спілкуванню.

Подальші дослідження в галузі ідіоматики можуть зосередитися на впливі глобалізації на використання ідіом, а також на змінах у їхньому значенні та функціонуванні в сучасному мовному середовищі.

Таким чином, вивчення ідіоматики в англійській та українській мовах є важливим аспектом лінгвістики, що сприяє розвитку міжкультурної компетентності та поглибленню знань про мову як соціальний феномен.

РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДІОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1. Розрізнення термінів ідіома та ідіоматичний вираз в англійській і українській мовах

Протягом багатьох тисячоліть в усному та писемному мовленні ідіоматичні одиниці користуються широкою популярністю. Правильне використання ідіом увиразнює та надає нового семантичного забарвлення мові. Відкритим і невирішеним залишається питання правильного та адекватного їх перекладу. Незважаючи на те, що ідіоматичні одиниці широко застосовуються в усному та писемному мовленні (у художній літературі, публіцистиці тощо), їхні структурно-семантичні особливості є недостатньо вивченими. Багато невирішених питань залишається і в теорії та практиці перекладу цих одиниць з англійської на українську мову.

У вітчизняному перекладознавстві ще не існує комплексного дослідження й остаточного вирішення багатьох проблем, пов’язаних з особливостями перекладу англійських ідіом українською мовою в художніх творах, що й зумовило вибір теми та пояснює актуальність дослідження. Треба зазначити, що світ ідіоматичних виразів англійської мови великий і різноманітний, тому неможливо охопити їх всі, щоб висвітлити на їхньому прикладі особливості перекладу. Однак він, безумовно, заслуговує на увагу та детальніше дослідження.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати та висвітлити

основні способи перекладу ідіоматичних виразів. Термін «ідіома» походить від давньогрецького слова «idioma», що означає «особливість, своєрідність». Виділяють два основні погляди на ідіоматичні одиниці - так звані «широкий підхід» і «вузький підхід». Згідно з останнім ідіомами вважається лише такі «стійкі словосполуки, семантика яких не виводиться зі значень її складників, а інтегрована ними формально; виникає внаслідок утрати мотиваційних відношень» [1, с. 173]. На певному етапі вивчення мови починає гостро відчуватися необхідність засвоєння ідіом - мова без них, навіть правильна, суха і млява, часто сприймається як учнівська. Ця проблема часом здається нерозв'язною, викликає мало не паніку та супроводжується чималою плутаниною, тому що відсутня система їх вивчення. Дуже поширена помилка - приписувати ідіоми тільки розмовній мові, а іноді й плутати їх зі сленгом. У тому-то й важливість ідіом, що вони існують у будь-якому шарі мови (літературному, розмовному), проникають і наповнюють усю мову.

Багато в чому подібним до вітчизняного розуміння феномену ідіоматичної одиниці є визначення Дж. Сейдла та У Мак- морді, які наголошують на відмінності семантики ідіоми від семантики її складників: «We can say that an idiom is a number of words which, taken together, mean something different from the individual words of the idiom when they stand alone» [3, с. 4].

У вітчизняному мовознавстві протягом довгого часу існувала традиція називати ідіоми «фразеологічними зрощеннями», за термінологією відомого мовознавця В.В. Виноградова, який розподілив фразеологічні одиниці на фразеологічні зрощення (або ідіоми у вузькому значенні), фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. На думку В.В. Виноградова, фразеологічні зрощення характеризуються немотивованістю складу зворотів (тобто з суми складових таких фразеологічних одиниць неможливо дізнатися про загальний зміст одиниці) та абсолютною семантичною єдністю компонентів. Серед фразеологічних зрощень виділяють такі підтипи:

1) Фразеологічні зрощення, у складі яких є так звані «слова-

некротизми» (лексичні архаїзми, історизми та інші лексеми, що вийшли з ужитку мовлення). Наприклад, це англійська ідіома «to buy a pig in a poke» на позначення невигідного та невдалого придбання чогось, що не було уважно розглянуто перед(порівн. з укр. ідіомою «купувати кота в мішку»). Лексема a poke позначає «мішок» і є архаїзмом (сучасний синонім sack), який в сучасній англійській мові вживається лише у вищезгаданій ідіоматичній одиниці. Тобто можна чітко прослідкувати випадок, коли лексема продовжує жити значно довше в межах ідіоматичного словосполучення, ніж у вільному словосполученні чи ізольовано.

2) Фразеологічні зрощення, що містять граматичні архаїзми, які є синтаксично неподільним цілим. Так, ідіома «1 am goodfriends with him» («ми з ним добрі друзі») є з точки зору граматичної структури неправильною та нелогічною. Займенник / стоїть в однині, проте форма 1 am a good friend with him є неможливою, хоча значно більш логічною. Можливою є форма 1 am a goodfriend of his, але вона не є ідіоматичною одиницею.

3) Фразеологічні зрощення, що стали нерозкладними як лексично, так і семантично, наприклад: «to be bom with the silver spoon in one’s mouth», «to go through thick and thin».

Проте слід зазначити, що в британському та американському мовознавстві більшу популярність має «широкий підхід» до проблеми ідіоми. До складу ідіом західні лінгвісти відносять не лише фразеологізми усіх типів, а навіть і приказки, прислів’я, крилаті вислови, цитати тощо. Так, Річард Спієрс у передмові до «Словника американських ідіом» пояснює вибірку одиниць для даного видання таким чином: «Every language has phrases or sentences that cannot be translated literally. Many cliches, proverbs, slang phrases, phrasal verbs, and common sayings offer this kind of problem. A phrase or sentence of this type is usually said to be idiomatic» [3, p.6]. Тобто спостерігається значне розширення поняття «ідіоми» порівняно з розумінням В. Виноградова, адже до складу ідіом віднесені не лише словосполучення, а й речення різного характеру: кліше, прислів’я, сленгові фрази, мовленнєві

штампи, які об’єднує одна спільна риса - їхня ідіоматичність.

Слід додати, що статус ідіом як складової частини фразеологічної системи ніколи не було поставлено під сумнів, на відміну від прислів’їв, приказок, крилатих слів, яким багато вчених відмовляють у приналежності до фразеології, вважаючи, що подібні одиниці утворюють так званий пареміологічний фонд. Цей фонд є предметом дослідження специфічної маргінальної наукової галузі - пареміології, яка корелює з лінгвістикою та фольклористикою, або так званих кліше, чи мовних штампів, на зразок «добрий день», «шановне товариство» тощо. Звернемо увагу також на величезний лінгвокультурознавчий потенціал фразеології, адже саме в ідіоматичних одиницях мови відбито багатовікову історію народу, своєрідність його культури та побуту. Внаслідок того, що в ідіоматичних виразах чітко відображається національний характер народу, їхнє активне засвоєння необхідно кожному, хто вивчає мову. Також необхідно розвивати вміння коректно вживати ідіоми в мовленні, правильно відчуваючи їхнє стилістичне забарвлення - чи належать вони до просторіччя, або вульгаризмів, канцеляризмів або книжкового стилю.

На відміну від перекладу інформаційного тексту (наукового, ділового, публіцистичного), переклад художнього твору має низку специфічних особливостей. Маючи двоїсту природу, будь-який переклад виконує як інформаційну, так і творчу функції, але у випадку перекладу художнього тексту остання виходить на перший план. Важливу роль відіграють фонові знання перекладача, адже не маючи ерудованості або принаймні достатніх для перекладу знань у галузях філософії, естетики, етнографії, перекладачу неможливо досягнути адекватності. З цією проблемою пов’язане і співвідношення між контекстом автора та контекстом перекладача, а також проблема вірності й точності перекладу.

Слід зауважити, що перекладацькі прийоми варіюються також залежно від жанрових ознак твору: епічного (героїчна поема, роман, розповідь), драматичного (трагедія, комедія) або ліричного (ода, елегія, вірш, пісня).

Особливо складним творчим процесом є переклад поетичного твору, що вимагає від перекладача специфічних якостей та неабиякої обдарованості. Адже перекладач поетичного твору є митцем, який - в ідеалі - не має поступатися творцеві тексту оригіналу. Саме тому процес перекладу поетичних творів був завжди ніби прикритий своєрідною романтичною завісою таємничості. Ще М. Рильський з приводу поетичного перекладу писав: «Вважаю неможливим, як дехто цього вимагає, щоб автор поетичного перекладу, отже й сам поет, цілком забув про себе, цілком підкорився індивідуальності іншого поета. Це навіть, здається мені, небажано: таким способом можна стерти пилок із крилець того метелика, що зветься поезією». [2, с. 240].

Надзвичайно гострою проблемою постає переклад так званої безеквівалентної лексики у художньому творі. Протягом довгої історії свого розвитку художній переклад пройшов різні стадії. Серед традиційних прийомів збереження національного колориту перекладного художнього твору, часто згадується транскрибування/транслітерування вигуків. На думку окремих теоретиків перекладознавства, якщо дія відбувається у Франції, перекладачу необхідно зберегти вигук «О-ля-ля!», в Америці - «Окей», в Іспанії - «Карамба!» тощо [7, с. 94]. Традиційним залишається також збереження багатозначних арабських вигуків, таких як «машаала» (чудово, браво, молодець, хоча б не зурочити тощо) чи «іншаала» (дай Боже, якщо Бог захоче), а також формул привітань: «Салам алейкум!» - «Ва алейкум ассалам!» [7, с. 97]. Проте перекладач не повинен захоплюватися подібними прийомами, адже надмірний ужиток неперекладених вигуків робить переклад важким для сприйняття та незграбним. Крім того, необхідно уникати транскрибування у випадках, коли це може призвести до спотворення змісту: перекладаючи англійське «Ай!» як українське «Ох!», ми допустимо помилку.

Як відомо, найбільших висот кожна мовна конструкція сягає насамперед в художньому тексті. Саме в цьому функціональному стилі порівняно з науковим, діловим, розмовним, публіцистичним проявляються

усі потенційні можливості ідіоми, уся багатоманітність значень, уся сума прагматичних ефектів. Художній стиль поєднує в собі риси усіх інших функціональних стилів. Так, у прямій мові персонажу можна зустріти розмовні вирази різних регістрів, в описовому контексті - канцеляризми або термінологію залежно від описуваного середовища та ефекту, який автор хоче справити на читача; в коментарі автора - публіцистичні, дискусійні прийоми тощо. Усі перелічені вище риси інших функціональних стилів поєднані в художньому тексті не механічно, а органічно й цілісно, відповідно до загальної художньої ідеї твору та за допомогою різних текстоутворювальних стратегій, таких як когезія, когерентність, зв'язність. Ось чому аналіз перекладу ідіоматичних одиниць саме в художніх творах становить найбільший інтерес для дослідження. Слід зазначити, що частотність ідіом та особливості їхнього функціонування значною мірою залежать від типу художнього тексту. Так, в описовому контексті (пейзаж, портрет, інтер'єр) ідіоматичні одиниці зустрічаються значно рідше, аніж в оповідному. Найчастотнішими є ідіоми в прямому мовленні персонажів (діалогах, монологах), а також у такій формі непрямого мовлення, як внутрішній монолог персонажа, який передає його рефлексію, психоемоційний стан.

У центрі уваги перекладача завжди опиняються й ідіоми (як і весь фразеологічно-пареміологічний фонд взагалі), проте тактики щодо їхнього перекладу можуть бути різними. Здебільшого перекладач намагається передати змістовний складник, приносячи в жертву образ, на якому побудована ідіома, або надаючи інший образ, що є звичним для мови перекладу: «to vanish in the thin air» - «як корова язиком злизала». Зазначимо, що ідіоми - особливий тип поєднань. Основною їхньою особливістю є «часткова або повна невідповідність плану змісту, плану вираження, що визначає специфіку ідіоми» [6, с. 127], і вона, безумовно, матиме вплив на вибір засобів чи прийомів і способів перекладу. Примітною ознакою практично будь-якої мови є наявність декількох рівнів ідіом, однак не усі

вони загальновідомі, користуються широкою популярністю і зафіксовані словниками. Деякі з них використовуються лише певними групами носіїв мови та відсутні в словниках. Основне завдання - вміти розпізнати ідіому в тексті, відрізнити стійку сполуку від нестійкої. Іноді перекладачу доводиться відновлювати ідіоми, що зазнали авторської трансформації, щоб передати досягнутий ними ефект. Ще однією неминучою складністю є національно-культурні відмінності між близькими за значенням ідіомами в різних мовах. Збігаючись за змістом, вони виконують різні функції та мають різне стилістичне забарвлення. З метою досягнення еквівалентності запропоновано такі способи їх перекладу.

1) Описове пояснення значення. Якщо англійська ідіома не має в українській мові еквіваленту або аналогу, а дослівний переклад є малозрозумілим, перекладачу необхідно відмовитись від передачі образності та використовувати описовий переклад - з поясненням змісту ідіоматичної одиниці за допомогою вільного сполучення слів. If you want to be a member of this club, you are to abide by. - Якщо ти хочеш стати членом цього клубу, ти мусиш дотримуватися правил. 1 wouldn’t offend you for all the tea in China. - Я б ніколи тебе не образив, якою б не була причина! [7, с. 160].

2) Транслітерація з поясненням, тобто додатковим знанням, необхідним для розуміння ідіоми. Такий спосіб досить зручний для перекладу більшості ідіоматичних одиниць із власними назвами, оскільки сприяє формуванню в свідомості читача певного уявлення, яке буде з’являтись щоразу, коли читач чи слухач натраплятиме на відповідний антропонім. Так, наприклад, ідіома «honest Abe» («чесний Ейб») мусить супроводжуватися уточненням, що мова йде про Авраама Лінкольна, шістнадцятого президента США. У такому разі перекладач повинен володіти фоновими знаннями, щоб зробити адекватний переклад [7, с. 143].

3) Еквівалентний переклад - такі образні ідіоматичні одиниці в рідній мові, які повністю відповідають по змісту якому-небудь англійському фразеологізму та які базуються на одному з ним образі, перекладаються за

допомогою еквівалентів: early bird - рання пташка; to stew in one's own juice варитися у своєму соку; to be born under a lucky star - народитися під щасливою зіркою; to pour oil on the flames - підлити масла у вогонь [7, с. 152].

4) Ідіоматичні аналоги. Кількість образних ідіом, які збігаються за змістом та образністю в обох мовах, порівняно невелика. Значно частіше виникає потреба використовувати українську ідіому, аналогічну за змістом англійській, але побудовану на іншому образі: a drop in the bucket - капля у морі; a fly in the ointment - ложка дьогтю в бочці з медом; it is raining cats and dogs – ллє як з відра [7, с. 140].

5) Дослівний переклад (калькування) ідіом. Іноді перекладач, намагаючись зберегти образність оригіналу при перекладі ідіоми, для якої немає ні еквіваленту, ні аналогу в рідній мові, вдається до дослівної передачі образу. Такий спосіб може застосовуватись у разі, коли в результаті калькування отримаємо вираз, образність якого легко сприймається реципієнтом та не порушує норми української мови. Дослівний переклад не є ідіоматичним перекладом, бо не використовує готові ідіоми в мові перекладу, а кожного разу створює новий образний зворот, не властивий рідній мові, хоч і зрозумілий: to grind (one, something) to powder - розтерти, стерти на порох (когось, щось); to keep a dog and bark oneself - тримати собаку, а лаяти самому; love me, love my dog - любиш мене, люби і мою собаку [7, с. 125].

6) Контекстуальні заміни під час перекладу полягають в спробі знайти таку українську ідіому, яка, не відповідаючи точно значенню англійської, з достатньою точністю передає її зміст у даному контексті: fetch and carry for - бути на побігеньках, to work one's fingers to the bones - працювати не докладаючи рук, to pull foot - рвати кігті (швидко тікати).

Окрім проблеми розрізнення ідіоми, перекладач може зустрітися з певними труднощами, пов'язаними з національно-культурними відмінностями між схожими за змістом ідіоматичними одиницями у двох різних мовах. Збігаючись за змістом, ідіоми можуть мати різне стилістичне забарвлення, різну образну основу, різну емотивну функцію.

Маючи справу з ідіоматичними одиницями, перекладач повинен не лише знати обидві мови, але й вміти аналізувати стилістичні та культурно-історичні аспекти вихідного тексту в порівнянні з можливостями мови, яка перекладається. За відсутності безпосередніх відповідників ідіому можна перекласти аналогічною ідіомою, що має спільне значення з вихідною. Проте варто пам'ятати, що схожі за значенням, але різні за формою ідіоми в різних мовах мають різне емоційно-асоціативне забарвлення і не завжди взаємозамінні. У будь-якому разі під час роботи з ідіомами перекладач, окрім власної пам'яті, може покластися на тлумачні фразеологічні словники.

Проблема перекладу ідіом завжди була актуальною, оскільки існує певна асиметричність у співвідношенні значень ідіоми та значення самого вислову, тому дуже важко зберегти специфіку кожної ідіоми під час перекладу її на іншу мову. Серед способів перекладу ідіом можна виокремити такі: описове пояснення значення; транслітерація з поясненням, тобто додатковим знанням, необхідним для розуміння ідіоми; еквівалентний переклад; фразеологічні аналоги; дослівний переклад (калькування) ідіом; переклад шляхом контекстуальних замін.

Вивчення іноземної мови не має сенсу без знань різновиду усталених утворень. Вербальній поведінці людини притаманний не тільки ситуативний, але й повторювальний характер, що відображається, зокрема, у складі мов різного роду стандартизованих виразів, «готових» фраз, речень, які мають формотворчий характеру. Сучасна англійська мова має багато таких утворення. Вони настільки вкоренилися у мовній свідомості носіїв англійської мови, що використовуються ними у відповідних ситуаціях автоматично[16,с.735].

Для того, щоб усвідомити словниковий склад будь-якої мови дуже важливо розуміти сенс відмінності різновиду лексики, для цього відокремлюються два полюси: це терміни та ідіоми [18,с. 284].

У своєму дослідженні ми б хотіли приділити увагу одиниці різної міри усталеності, які виконують важливу роль у творенні, організації

спілкування англійською мовою. На сьогоднішній день існує велика кількість тлумачних, а також двомовних словників. У більшості з яких відображаються переважно одиниці, які розширюють номінативно-класифікаційну діяльність людини і мають нефразеологічні еквіваленти[20,с. 219]. Наприклад: until the kingdom comes – for a very long time, to play with fire – to take risks, to pull a fast one – to deceive, to have got out of bed on the wrong side – to be in a bad mood, to give way (to sb/sth) – to yield (to sb/sth), down and out – without a job, homeless, give it to – to scold, punish тощо[24,с. 534].

Крім цих ідіоматичних одиниць, є ще усталені утворення різного роду, які частково чи повністю співвідносяться з вербальною поведінкою, вербальною діяльністю людини, наприклад: How do you do?, How's tricks?, How come?, What about?, How about?, Could you?, Now you're talking, Look who's talking, You can say that again, тощо [24, с. 539].

Для позначення цих утворень, закріплених у мові, використовуються такі види терміни, як, наприклад: стереотипні вирази, комунікативні стереотипи, стійкі формули спілкування, стійкі речення, стандартизовані вирази, готові фрази, типові розмовні фрази, речення формулоподібного характеру, мовленнєві формули, формули ввічливості, граматичні формули, мовленнєві стереотипи, функціональні ідіоми, розмовні ідіоми, та прагматичні ідіоми [20,с. 243].

Усі стійкі одиниці, які ми зараз розглядаємо , зображені окремими словами, сполученнями слів, частинами речень, окремими реченнями, виражають певні прагматичні значення. Останні полягають, зокрема, у вираженні комунікативного наміру, інтенції мовця, його відношення до змісту повідомлення або формального аспекту, одиниці, що були проструктуровані під час мовлення як підсумок пов'язані зі змістовою метою висловлювання. Тому цілком доречно називати такі усталені одиниці прагматичними ідіомами.

Поняття «прагматичний» є більш широким, ніж поняття «ввічливий». Ввічливістьявляє собою лише одну з прагматичних особливостей мовних

одиниць, у використанні яких знаходять відображення соціальні та схожі риси учасників спілкування. Існують також комунікативні наміри, ілокуції, прагматичні значення, нейтральні з цієї точки зору. Показові у цьому відношенні прагматичні ідіоми[6,с. 31]:

«I promise you, to say nothing of, to cut a long story short, by the way, beyond (the shadow of) doubt» і багато інших, які їх демонструють і через це здаються нейтральними по відношенню до поняття ввічливості [21, с. 304]. Тож, прагматичні ідіоми виражають більш різноманітні типи відношень між відправником і одержувачем повідомлення, ніж формули ввічливості. Тобто, прагматичні ідіоми і формули ввічливості пов'язані відношеннями односторонньої імплікації: будь-яка формула ввічливості є прагматичною ідіомою, однак не кожна прагматична ідіома є її формулою.

Прагматична функція багатьох стійких мовленнєвих утворень, званих прагматичними ідіомами, може мати сенс не тільки у поданні комунікативного наміру мовця, локативної сили висловлювання, мовного акту, а й у модифікації локативної сили мовних дій [6,с. 33]. Серед прагматичних ідіом можемо побачити утворення, які виглядають як безособовий коментар з приводу ймовірності уточнюваної пропозиції, змісту висловлювання, які можуть одночасно збільшувати силу мудрості мовного акту.

Деякі з них роблять акцент на місце інших учасників спілкування або вносять мовленнєвий акт, в той же час підкреслюючи його значущість , наприклад: «(and) what is more». Утворення, про які йдеться, здатні вказувати на особливості аспектів комунікативного наміру мовця [20, с.246]. Що стосується другого компонента терміну «прагматична ідіома», то його використовують на достатніх підставах. Використовуючи цей термін, ми звертаємо увагу, що у лінгвістиці він має широке розуміння ідіоматичності, що дозволяє різні способи співвідношення повного значення одиниці і значень її компонентів. Отже, ідіоматичність представляється у вигляді шкали, на крайніх точках якої знаходяться одиниці, що значною мірою

відрізняються за рівнем усталеного характеру співвідношення їх повноцінного значення і значень компонентів, що їх складають... Порівняємо, наприклад, утворення «a good drink», «good money», «a poor excuse», «down and out» і «a good deed», «poor soil», «up to one's eyes», які таким методом цілком правомірно реєструються фразеологічними словниками [23, с. 253].

Аналогічний підхід до трактування різного роду сталих висловів, за якими закріплені конкретні прагматичні значення, тобто підхід, заснований на широкому розумінні ідіоматичності, дозволяє розглядати як ідіоматичні одиниці різного ступеня усталеності з постійною інтенціональною, комунікативною семантикою, подаючі такі прагматичні ідіоми у вигляді шкали. Прагматичні ідіоми містять в собі також одиниці, які виступають як моделетвірні члени речення. Такими прикладами можуть бути: Down with…! та Up with…!, Hurrah for…!, які виражають несхвалення і схвалення, підтримку мовця. Сюди ж належать: Would you…?, Could you…?, Why don't you…?, які є маркерами директивних мовленнєвих актів [22, с. 258]. Прикладами прагматичних ідіом, так званих спеціальних граматичних конструкцій, граматичних ідіоматизмів, можуть бути інфінітивні і дієприкметникові звороти, які застосовуються як «огороджувачі», наприклад: so to say, to tell (you) the truth, to cut a long story short, strictly speaking, frankly speaking тощо [22, с.450]. Різні фразеологічні словники підкреслюють особливі типи ідіоми, які використовуються для зв'язку речень або окремих реплік мовців, стійкі мовленнєві фрази, значення яких, навряд чи можна вважати сумою значень компонентів, які їх утворюють, і в результаті цього можуть являти собою труднощі для розуміння. Такі одиниці, називаються функціональними ідіомами і типовими розмовними фразами або мовленнєвими ідіомами [4,с. 66].

Результатом осмислення буквального значення прагматичних ідіом може бути так звана прагматична невдача (pragmatic failure), прагматичний провал у спілкуванні. Прикладом труднощів засвоєння особливостей

мовленнєвої природи носіїв англійської мови, пов'язаних з розумінням буквального значення одиниці, може бути прагматична ідіома «(Please) help yourself», – яка буквально означає: «(Будь ласка) допоможи собі (сам)», – але яка конвенційно застосовується як ввічливе запрошення пригощатися [4, с. 68].

Тому, особливий статус прагматичних ідіом у мові пояснюється їх «прив'язаністю» до ситуацій спілкування, їх використанням у певних ситуаціях. Отже, важливим є осмислення не стільки самого значення таких одиниць, скільки закономірностей їх використання у відповідних реальних комунікативних ситуаціях основними їх учасниками, їх вживання, в усній і письмовій мові [4, с. 70]

Природа ідіоматичності прагматичних ідіом – одиниць, які безпосередньо включені у сферу мовленнєвої комунікації, дещо не відповідає ідіоматичності семантично і синтаксично пов'язаних ланцюжків слів, які існують як окрема, єдина номінативна одиниця. Ідіоматичність таких одиниць є прагматичною за своєю природою, вона зумовлена їх спеціалізацією на виконанні певного комунікативного призначення. Специфіка застосування прагматичних ідіом у мовленні значною мірою відображає культуру спілкування як в англомовному, так і в будь-якому іншому товаристві [16,с. 721]. Без усвідомлення особливостей використання прагматичних ідіом в ситуаціях мовленнєвого (усного і письмового) спілкування ,неможливо оволодіти основними функціями мови як інструментом комунікації.

2.2. Класифікація ідіом та ідіоматичних виразів в англійській та українській мовах

Переклад - це діяльність, яка застосовується в варіативному, іншому вираженні, перекодуванні тексту, породженого на одній мові, в текст на іншій мові, здійснювана перекладачем, який вибирає спеціальні підходи в

залежності від варіативних ресурсів мови, виду перекладу, завдань перекладу, типу тексту і під впливом власної індивідуальності [6, с. 137]. Переклад забезпечує довгострокові взаємини між людьми. Усюди, де існує мовний бар'єр – від спілкування декількох людей, які розмовляють різними мовами, до Інтернету, – усунути його допомагає переклад . Саме він сприяє обміну інформацією різного характеру, а цей обмін є базою прогресу людства. Переклад як процес і як результат є об'єктом дослідження спеціальної філологічної галузі: перекладознавства, яке є досить розвиненою та розгалуженою наукою. Зокрема, виокремлюють загальну теорію перекладу, що встановлює універсальні закономірності перекладу, досліджує типи міжмовної відповідності, засоби досягнення повноти і точності перекладного тексту; чіткі теорії і практики перекладу, які використовуються для пари конкретних мов; спеціальні теорії перекладу, спрямовані на характеристику окремих його видів перекладацького процесу; історію перекладу тощо. Визначають різні типи перекладу: в залежності від типу перекладацького процесу (усний, письмовий, синхронний, послідовний) [18, с. 304] або в залежності від жанрово-стилістичних особливостей оригіналу: художній переклад, інформативний переклад [11, с.458]. Останній, у свою чергу, може бути науковим, технічним, релігійним тощо.

Форми роботи з перекладом залежать від реалізації установок самого перекладача. Ця установка може бути: універсалістською, етнокультурною або установкою на відчуження. Останнім часом в англо-американському перекладознавстві посилюється напрямок на «відчужений» переклад, корені якої сягають німецької перекладацької традиції XIX ст. (Й. Гете, Ф. Шлейєрмахер та ін.). Розуміючи це, культурологи розмежовують синтетичний переклад, метою якого є змусити читача забути, що перед ним переклад, й аналітичний переклад, сенс якого зворотний - «не дати читачеві забути, що перед ним переклад з іноземної мови, яка зовсім по-іншому зображує довкілля» [14,с.23]. Залежно від оцінки якості перекладу, переклади також диференціюють на адекватний (відповідає нормам смислової точності

та, в першу чергу, поставленому прагматичному завданню), еквівалентний (відтворює зміст оригіналу на одному з рівнів еквівалентності), точний (збереження інформаційної частини оригіналу з можливими стилістичним похибками), буквальний (відображує формальні особливості вихідної мови), вільний (з низьким рівнем еквівалентності, що прагне компенсувати недосконаліть оригіналу, на думку перекладача, і прикрасити його) [14, с.28].

Протягом значної кількості часу переклад допоміг розбудові та становленню тих гуманітарних цінностей, які зараз сучасна людина ставить на перший план: терпимість, взаємодопомога, підтримка слабких, прагнення до вдосконалення, захист навколишнього середовища[17,с. 17]. Споконвіків переклад обслуговував найнагальніші потреби людства: в античності він сприяв наступності грецької і римської культур; в середні віки поширенню християнства, в усі наступні століття - взаємозбагаченню мистецтва, науки, літератури, матеріальної та побутової культури різних народів світу. Завдяки перекладу ми обізнані тим, хто такі Шекспір, Гете, Данте, переклад зробив доступним досягнення чужих культур, які збагатили українську побутову культуру. На базі перекладів сформувалась інтернаціональна з перших років свого існування дитяча література [17, с. 32].

На сьогоднішній день існує низка видів перекладу англійських ідіоматичних виразів. Багато вчених стверджують, що найбільшого використання ідіоматичні вирази зазнали у творах художнього стилю, тому саме їх ми зараз і проаналізуємо.

На відміну від перекладу інформаційного тексту (наукового, ділового, публіцистичного) переклад художнього твору включає великий обсяг специфічних особливостей [14,с. 29]. Маючи неузгодженість, будь-який переклад виконує як інформаційну, так і творчу функції, але у разі перекладу художнього тексту, остання посідає перше місце. Важливу роль відіграють фонові знання перекладача, адже не маючи ерудованості чи відповідних перекладу знань у галузях філософії, естетики, етнографії, перекладачеві не

вдасться досягти адекватності перекладу. З цією проблемою пов'язане і співвідношення між контекстом автора та контекстом перекладача, а також проблема вірності та точності перекладу.

Також слід зазначити, що перекладацькі методи варіюються залежно від жанрових ознак твору: епічного (роман, оповідання), драматичного (трагедія, комедія) чи ліричного (ода, вірш, пісня) [14,с. 33]. Складним творчим процесом є переклад поетичного твору, що вимагає від перекладача точних якостей та неабиякої поінформованості. Адже, перекладач такого типу твору є художником, що в ідеалі немає права поступатися автору тексту оригіналу. Саме тому, процес перекладу поетичних творів завжди включає в себе особливий і властивий тільки йому характер. Ще М. Рильський щодо поетичного перекладу писав: «Вважаю неможливим, як дехто цього вимагає, щоб автор поетичного перекладу, отже, і сам поет, повністю забув себе, повністю підкорився індивідуальності іншого поета. Це навіть, здається мені, небажано: таким чином можна стерти пилок з крилець того метелика, який називається поезією». [15, с.53].

Надзвичайно гострою проблемою постає переклад так званої безеквівалентної лексики у художньому творі. На протязі довгої історії перекладу саме художній зазнав значного впливу. Серед традиційних прийомів збереження національного колориту перекладного художнього твору, часто застосовується наступна особливість - це велика кількість зоонімів (понад 60% від загальної суми), що містяться у складі ідіоматичних одиниць [13,с.277].

Зооніми - це назви звірів, птахів, комах та інших тварин. Теж саме явище у своєму дослідженні, присвяченому авторським, ідіоматичним порівнянням, простежує доц. Л.Г. Олексишина та тлумачить його наступним чином: «Оскільки тварини з самого початку історії людства співіснували з людиною та супроводжували її по життєвому шляху, представники анімалістичного світу виступають об'єктами порівнянь частіше, ніж інші групи» [13, с.380]. Можна додати , що майже кожна риса людського

характеру притаманна відповідній рисі поведінки тварини. Здавна було відзначено, що хитрість є характерною рисою лиса, працьовитість - бджоли або мурашки, впертість - віслюка, сила - бика або вола тощо. Ці спостереження мають місце в основі традиційних порівнянь, які, закріплюючись в мові , стають стійкими ідіоматичними одиницями, що використовуються у повсякденному житті. Також предметом порівняння можуть бути особливості фізичного або душевного стану людини. В англійській та українській ідіоматиці численна кількість ідіоматичних одиниць з зоонімним компонентом, що мають спільну або дуже схожу образну основу[13,с. 284]:

1. Працьовитий як бджола - as busy as a bee;

2.Товстий як свиня - as fat as a pig;

3. Хитрий як лис - as sly as a fox;

4. Вільний як птах - as brave as a lion.

Однак не всі ідіомтичні одиниці, що налічують в своєму складі зоонімний компонент, мають абсолютно ідентичну основу порівняння в українській та англійській мовах. Наприклад, при перекладі українського вислову англійською мовою, інколи ми можемо побачити образи інших тварин або дещо видозмінені образи тих самих тварин[13,с. 284]:

1. Сліпий як кріт – as blind as a bat;

2. Чорний як воронове крило – as black as a crow.

В англійській є вирази, що мають зоонімний компонент, проте зовсім не містять відповідників в українській мові:

1. As naked as a jaybird – голий, в чому мати народила;

2. As sick as a dog – дуже хворий.

В українській мові існує вираз «злий як собака», але не «хворий» [13,с. 286].

Даному виразу («злий як собака») може відповідати англійські фразеологізми «as mad as a wet hen» або «as mad as hell».

Деякі компоненти ідіоматичних одиниць налічують декілька значень. Так, наприклад[13,с. 287].:

«As dead as a dodo» - може означати:

1. мертвий, без ознак життя;

2. такий, що вийшов із ужитку, не вживається.

У першому тлумаченні, вираз застосовується щодо осіб і має синоніми «as dead as a Queen Ann (Queen Mary)».

У наступному - стосовно абстрактних предметів (ідей, уявлень, переконань тощо): «This silly old idea is as dead as a dodo» [13, с.291].

Перекладач часто звертає увагу на ідіоми, які знаходяться в його полі зору, проте його методи щодо їхнього перекладу можуть бути різними. У більшості випадків перекладач докладає велику кількість зусиль для того, щоб передати змістовну складову фразеологізму, позбавляючись образу , на якому побудована ідіома, або надаючи інший образ, що є звичним для мови перекладу: ―to vanish in the thin air" - «як корова язиком злизала»; ―to have a second string in one's bow" – «винахідлива людина, що завжди знайде новий аргумент у суперечці» [20,с. 242]. Однак, має місце і буквальний переклад ідіом. Так, «Дж.Голсуорсі в одному з романів «Саги про Форсайтів» вживає ідіому ―let sleeping dogs lie" («не будити собак, що сплять»), а потім ці собаки ричать та кусаються. Ідіома оживає, а її образна складова стає зрозумілою, це означає, що перекладач не зробив помилки, допустивши буквальний переклад » [20, с.244].

За даними Р.П. Зорівчак, при перекладі ідіом можливі три головні перекладацькі стратегії [7,с. 179]:

1. відтворення ідіоматичними способами;

2. метод ідіоматичного калькування;

3. описове відтворення ідіоматики оригіналу.

Описовий переклад, або дескриптивна перифраза, усвідомлюється як «відтворення ідіом – одиниць мови – описово, вільними, неусталеними словосполуками, утвореними на рівні мовлення, або монолексемами,

семантично та зрідка стилістично , хоча б певною мірою рівно вартісним висловам оригіналу» [7, с.181].

Для художнього перекладу особливістю також є пильна увага до стилістики тексту, адже від влучного перекладу стилістично маркованої лексики і стилістичних фігур та тропів залежить адекватне сприйняття тексту реципієнтом. Одним із основних аспектів для перекладацької творчості стає також синтаксис оригінального художнього тексту. Специфічні проблеми з'являються протягом перекладу синтаксису авторського мовлення ,прямого мовлення або внутрішнього монологу персонажів [8, с.226]. Так, нерівномірність процесу мислення (думки є часто незавершеними, і асоціативний ланцюжок іде далі) отримує віддзеркалення у еліптичних реченнях як у першотворі, так і в перекладі.

Можна дійти висновку, що найбільшого застосування ідіоматична одиниця знаходить в художньому тексті [11,с. 456]. Саме в цьому стилі, порівняно з науковим, діловим, розмовним, публіцистичним демонструються усі аспекти ідіоми, уся різноманітність значень, уся сума прагматичних ефектів. Художній стиль охоплює риси усіх інших функціональних стилів. Так, у прямій мові персонажу можна зустріти розмовні вирази різних типів, в описовому контексті - канцеляризми або термінологію залежно від описуваного середовища та ефекту, який автор хоче продемонструвати читачеві [11,с. 457]. В художньому тексті , риси різних стилів зв'язані між собою цілісно і за допомогою когезії та когерентності роблять загальну мету твору цілісною. Саме через цю ознаку, результат перекладу ідіоматичних одиниць в художніх творах сягає найбільший інтерес для вивчення конкретної теми. Не слід забувати , що частотність ідіом та особливість їхнього функціонування значною мірою є вмістом художнього тексту. Так чином, в описовому контексті (пейзаж, портрет, інтер'єр) ідіоматичні одиниці простежуються значно рідше, аніж в оповідному[14,с.37]. Найчастішими є ідіоми під час прямого мовлення персонажів (діалогах, монологах), а також під час непрямого мовлення, яке передає психоемоційний стан.

2.3 Аналіз ідіом та ідіоматичних виразів в англійській і українській мовах

2.3.1 Кількісний аналіз ідіом та ідіоматичних виразів

В останні роки широкого поширення набула теорія процесу перекладу, або процесуальна транслятологія [17, с. 37]. В межах цього популярного аспекту перекладознавства досліджуються ментальні процеси перекладу. Насамперед, вчені зацікавлені стратегіями, які вибирають перекладачі на етапах сприйняття, розуміння, аналізу тексту оригіналу, і далі вивчають зміни даного тексту, особливості його формулювання. Дослідження містять методики вибіркового спостереження за процесом перекладу професіоналів, а також використання експериментів, у яких беруть участь як знавці перекладу, так і початківці [17, с.42].

Переклад ідіоматичних одиниць в текстах англійської мови – дуже складне і відповідальне завдання, оскільки їх дослівна передача можлива далеко не завжди, внаслідок того, що ідіома є одним цілим. Натомість, краще розглядати це явище, як єдине семантичне поле[18,с.265].

У центрі уваги перекладача завжди опиняються ідіоми, проте методи щодо їхнього перекладу можуть бути різноманітними. В певній мірі перекладач намагається передати змістовність жертвуючи образом, на якому побудована ідіома, або використовуючи інший образ, властивий мові перекладу: «to vanish in the thin air» – «як корова язиком злизала». Зазначимо, що ідіоми - особливий тип поєднань. Їхньою особливістю є «часткова або повна невідповідність плану вираження змісту, що визначає специфіку ідіоми» [18, с. 276], таким чином, вона переважає над вибором методів перекладу. Основною ознакою будь-якої мови є кілька рівнів ідіом, проте не всі вони відомі, користуються великою популярністю та зафіксовані словниками. Деякі з них використовуються лише певними групами носіїв

мови та відсутні у словниках. Головна мета – вміти віднайти ідіому у тексті, відрізнити стійке з'єднання від нестійкого. Іноді, перекладачеві потрібно відновлювати потерпілі авторського втручання ідіоми, щоб донести досягнутий ними результат. Ще одним складним аспектом є національно-культурні відмінності між близькими за значенням ідіомами різними мовами [6,с.131]. Збігаючись за змістом, вони виконують різні функції та мають різне стилістичне забарвлення. З метою досягнення еквівалентності запропоновано такі методи їхнього перекладу:

1. Описове пояснення значення. Якщо англійська ідіома не має в українській мові еквівалента чи аналога, а достовірний переклад малозрозумілий, перекладачеві потрібно відмовитись від передачі образності та застосовувати описовий переклад – з поясненням змісту ідіоматичної одиниці за допомогою вільного поєднання слів. If you want to be a member of this club, you are to abide by. – Якщо ти хочеш стати членам цього клубу, ти мусиш дотримуватися правил. I wouldn't offend you for all the tea in China. – Я б ніколи тебе не образив, якою б не була причина! [20, с. 219].

2. Транслітерація з поясненням, тобто з вмістом додаткового значення , необхідним для розуміння ідіоми. Такий спосіб є доволі зручним для перекладу багатьох фразеологічних одиниць із власними назвами, тому що сприяє утворенню в свідомості читача певного усвідомлення , яке з'являється щоразу, коли читач чи слухач натрапляє на відповідний антропонім. Так, наприклад, ідіома «honest Abe» («чесний Ейб») мусить містити уточнення, що вкажуть на те ,що мова йде про Авраама Лінкольна, шістнадцятого президента США. У такому разі перекладач мусить володіти достовірною інформацією, щоб зуміти сприйняти переклад [20, с. 223].

3. Еквівалентний переклад – це такі образні ідіоматичні одиниці ,що знаходяться у рідній мові, які повністю відповідають за змістом будь-якому англійському фразеологізму та базуються на одному з ним образі, перекладаються за допомогою еквівалентів: «early bird-рання пташка»; «to stew in one's own juice –варитися у своєму соку»; «to be born under a lucky star-

народитися під щасливою зіркою»; «to pour oil on the flames - підлити масла у вогонь» [20, с. 235].

4. Ідоматичні аналоги. Кількість образних ідіом, які мають схожість за змістом та образністю в обох мовах, порівняно невелика. Значно частіше виникає потреба застосовувати українську ідіому, аналогічну за змістом англійській, але сформовану іншим образом : a drop in the bucket - капля в морі; a fly in the ointment– ложка дьогтю в бочці з медом; it is raining cats and dogs-ллє як з відра [20, с.238].

5. Дослівний переклад (калькування) ідіом. Бувають випадки, коли перекладач, намагаючись зберегти ту саму образність оригіналу під час перекладу ідіоми, для якої не існує еквівалента або аналога рідною мовою, використовує дослівну передачу образу. Цей метод може застосовуватися, якщо в результаті калькування виходить вираз, образність якого легко сприймається реципієнтом та не порушує норм української мови. Дослівний переклад не є ідіоматичним перекладом, тому що кожного разу утворює новий образний оборот, не властивий рідній мові, хоч і зрозумілий: to grind (one, something) to powder – розтерти, стерти на порох (когось, щось); to keep a dog and bark oneself– тримати собаку, а лаяти самому, love me, love my dog-любиш мене, люби і мою собаку [20, с. 241].

6. Контекстуальні заміни під час перекладу полягають у спробі відшукати таку українську ідіому, яка, не відповідаючи повністю значенню англійської, з достовірною точністю відтворює її зміст у даному контексті: fetch and carry for – бути на побігеньках, to work one's fingers to the bones - працювати до сьомого поту, to pull foot – рвати кігті (швидко тікати) [20,с.252].

Розрізнення ідіоми не єдина проблема, що може збитиперекладача з пантелику; працюючи, він може зіткнутися з певними труднощами, які мають зв'язок з національно-культурними відмінностями між схожими за складом ідіоматичними одиницями у різних мовах. Маючи подібні елементи значення, ідіоми можуть виявляти різне стилістичне забарвлення, різну

образну основу, неоднакову емотивну функцію. Використовуючи ідіоматичні одиниці, перекладач повинен бути обізнаним не тільки в обох мовах, а й володіти вмінням аналізувати стилістичні та культурно-історичні аспекти обраного тексту порівняно з особливостями мови, що перекладаються. Без наявних відповідників ідіому можна перекласти аналогічною ідіомою, що має однакове значення з вихідною. Однак, не слід забувати, що схожі за значенням, але неоднакові за структурою ідіоми в окремих мовах мають різне емоційно-асоціативне забарвлення і не завжди можуть одна одну замінити. У будь-якому випадку, при роботі з ідіомами перекладач, крім своєї пам'яті, має змогу звернутися до тлумачних словників[18,с.289].

Мета перекладача віднайти варіанти, які містять в цільовій мові подібне до оригінального лексичного значення і досягти необхідної експресивності. Така подібність часто відображається на спільності в двох мовах[19,с.171]. Наприклад: English: Not to see a step beyong one's nose – Нічого не бачити далі свого носа [21,с.318].

Ukrainian: Вночі що сіре, те й вовк – All cats are gray in the dark.

Як було зазначено, в мовах навіть зовсім несхожих систем є низка аналогічних ідіоматичних оборотів. Як правило, такі ідіоми інтернаціональні за характером, хоч і існують у різних мовах у своїй національній формі [17,с.42].Ось чому так важливо в процесі перекладу обережно перетворювати ідіому однієї мови на ідіому іншої мови, щоб не нав'язати носіям конкретної мови нехарактерного для їхньої мови, колориту. Наприклад: «Прикусити мову» англійською перекладається як: «pinch yourself» (тобто ущипнути себе).Зрозуміло, що загально змістовна сутність фрази, а саме «покарати себе за щось недоречно сказане» збережена. Отже, методи відтворення семантико-стилістичних функцій (повними чи частковими еквівалентами) надають максимум зрозумілості у перекладі. У разі перекладу передається не тільки семантика, а й форма, і різноманітність конотативних відтінків [17,с.46].

Кількісний аналіз ідіом та ідіоматичних виразів може включати різні аспекти, такі як їхня частота в мовленні, використання в текстах, а також класифікація за тематикою. Ось кілька ключових аспектів, які можна розглянути в рамках кількісного аналізу:

1. Частота використання

- Статистичні дані: Збір даних про те, як часто певні ідіоми використовуються в усному та письмовому мовленні. Це може включати аналіз текстів, розмов або медіа.

- Корпусна лінгвістика: Використання мовних корпусів для визначення частоти вживання ідіом у різних жанрах (література, преса, розмовна мова).

2. Тематична класифікація

- Тематичні групи: Класифікація ідіом за темами, наприклад:

- Природа (e.g., "Under the weather" — погано почуватися).

- Емоції (e.g., "On cloud nine" — бути щасливим).

- Соціальні взаємини (e.g., "Bite the hand that feeds you" — шкодити тому, хто допомагає).

3. Географічні варіації

- Регіональні особливості: Аналіз використання ідіом в різних регіонах, що може вказувати на культурні або соціальні відмінності.

4. Вікові та соціальні групи

- Демографічний аналіз: Вивчення, як різні вікові та соціальні групи використовують ідіоми. Наприклад, молодь може використовувати нові або сленгові вирази.

5. Порівняння між мовами

- Переклад і адаптація: Аналіз кількості ідіом в англійській та українській мовах, їх переклад і адаптація. Можна досліджувати, скільки ідіом має прямий аналог в іншій мові.

6. Використання в літературі та медіа

- Аналіз текстів: Вивчення частоти використання ідіом у творах літератури, статтях, блогах, соціальних мережах тощо.

Кількісний аналіз ідіом дозволяє отримати глибше розуміння їхньої ролі в мовленні та культурі. Це може бути корисним для лінгвістів, викладачів мов, а також для тих, хто цікавиться культурними аспектами мови.

2.3.2 Якісний аналіз ідіом в англійській та українській мовах

Якісний аналіз ідіом в англійській та українській мовах може включати кілька аспектів: семантичний, структурний, культурний та функціональний.

1. Семантичний аспект

Ідіоми — це фрази, значення яких не можна зрозуміти з їх окремих слів. Наприклад:

- Англійська: "Kick the bucket" (померти).

- Українська: "Дати дуба" (померти).

У обох мовах ідіоми передають одне й те саме значення, але використовують різні образи.

2. Структурний аспект

Структура ідіом може варіюватися. В англійській мові часто використовуються фразові дієслова, тоді як в українській — більше образних висловів.

- Англійська: "Break the ice" (зламати лід, розпочати спілкування).

- Українська: "Зламати лід" (також використовується).

3. Культурний аспект

Ідіоми часто відображають культурні особливості та історичні контексти. Наприклад, в англійській мові можна знайти ідіоми, пов’язані з морською тематикою, що відображає історію мореплавства.

- Англійська: "All hands on deck" (всі руки на палубі — заклик до допомоги).

- Українська: "Усі на борту" (подібний заклик).

4. Функціональний аспект

Ідіоми використовуються для вираження емоцій, оцінок або для створення образності в мові.

- Англійська: "Bite the bullet" (зробити щось неприємне).

- Українська: "Прийняти удар" (зробити щось важке).

Якісний аналіз ідіом в обох мовах показує, що хоча вони можуть мати схожі значення, їх форма та культурні корені можуть суттєво відрізнятися. Це робить вивчення ідіом важливим аспектом освоєння мови та культури.

2 3.3 Міжкультурний аналіз ідіом в англійській та українській мовах

Міжкультурний аналіз ідіом в англійській та українській мовах дозволяє виявити не лише лексичні, але й культурні, соціальні та історичні аспекти, які впливають на формування цих виразів. Ось кілька ключових аспектів цього аналізу:

1. Культурний контекст

- Ідіоми як відображення культури: Ідіоми часто відображають специфічні елементи культури, традицій та цінностей. Наприклад, англійська ідіома "kick the bucket" (померти) може бути незрозуміла для українця без пояснення, оскільки в українській мові існують інші вирази для позначення смерті.

- Агрокультура: В українських ідіомах часто присутні елементи сільського життя ("піднятися на ноги"), тоді як в англійських – міського ("hit the ground running").

2. Тематичні групи

- Емоції та стосунки: В обох мовах існують ідіоми, пов’язані з емоціями, але їхня форма та образність можуть відрізнятися. Наприклад, "to

wear one’s heart on one’s sleeve" (англ.) означає відкритість у почуттях, тоді як в українській мові може використовуватися вираз "виливати душу".

3. Географічні особливості

- Регіональні варіації: В Україні та Англії існують регіональні ідіоми, які можуть бути зрозумілі лише в певних місцевостях. Це демонструє, як локальні традиції формують мовні вирази.

4. Порівняння аналогів

- Прямі та непрямі аналоги: Деякі ідіоми можуть мати прямі аналоги в обох мовах (наприклад, "break the ice" — "зламати лід"), тоді як інші можуть бути абсолютно різними за формою та змістом (наприклад, "to let the cat out of the bag" — "випустити кота з мішка" не має прямого українського аналогу).

5. Соціальні аспекти

- Вплив соціальних змін: Соціальні зміни можуть впливати на виникнення нових ідіом або зміну значення старих. Наприклад, сучасні технології породжують нові вирази в обох мовах.

6. Використання в літературі та медіа

- Літературний контекст: Аналіз використання ідіом у творах письменників може показати, як культурні контексти впливають на їхнє сприйняття. Наприклад, українська література часто використовує народні мотиви, тоді як англійська — міські.

Міжкультурний аналіз ідіом в англійській та українській мовах відкриває нові горизонти для розуміння не лише мовних структур, але й глибших культурних зв’язків. Він демонструє, як мова є живим відображенням культури та суспільства, в якому вона функціонує.

Висновки до розділу ІІ

Отже, методи дослідження ідіом в англійській та українській мовах

1. Лексикографічний метод:

- Використання словників ідіом для збору даних про їх значення, вживання та контекст.

- Аналіз ідіом за допомогою спеціалізованих лексиконів, що фокусуються на фразеології.

2. Контент-аналіз:

- Вивчення текстів різних жанрів (література, ЗМІ, усна мова) для виявлення частоти вживання ідіом.

- Аналіз контексту, в якому використовуються ідіоми, для виявлення їх семантичних відтінків.

3. Когнітивний підхід:

- Дослідження ідіом через призму когнітивної лінгвістики, що дозволяє вивчити, як ідіоми відображають світогляд носіїв мови.

- Вивчення метафоричних структур, які лежать в основі ідіом.

4. Порівняльний аналіз:

- Порівняння ідіом в англійській та українській мовах для виявлення аналогій та відмінностей.

- Аналіз перекладу ідіом між мовами, що дозволяє зрозуміти культурні та мовні особливості.

5. Емпіричний метод:

- Проведення соціологічних опитувань або інтерв'ю для збору даних про використання ідіом у повсякденному спілкуванні.

- Збір корпусних даних для аналізу частоти та контексту вживання.

6. Дискурс-аналіз:

- Вивчення використання ідіом у різних дискурсах (політичному, медійному, науковому) для розуміння їх функцій у комунікації.

- Аналіз ролі ідіом у формуванні значення та стилю висловлювань.

7. Лінгвістичний аналіз:

- Граматичний та семантичний аналіз структури ідіом для виявлення закономірностей у їхньому формуванні.

- Дослідження морфологічних та синтаксичних аспектів.

РОЗДІЛ ІІІ. МІЖКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ ІДІОМ ТА ІДІОМАТИЧНИХ ВИРАЗІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

3.1 Міжкультурний аналіз ідіом та ідіоматичних виразів з ядром «незалежність»

Незалежний – це такий, який не підпорядкований комусь або чомусь, не підкоряється, не підвладний комусь або чомусь; самостійний, сміливий і цілеспрямований у поведінці, діях і таке інше (про вдачу, характер). Незалежний - це також той, хто виявляє або засвідчує свою самостійність у поведінці та вчинках. У політиці незалежний – це самостійний у міжнародних відносинах та внутрішніх справах; суверенний [50, с. 448].

Ідіоми з ядром НЕЗАЛЕЖНІСТЬ (з англійської мови INDEPENDENCE) мають такі ідіоматичні синоніми: СВОБОДА

(FREEDOM), САМОВИЗНАЧЕННЯ (SELF-DETERMINATION), АВТОНОМІЯ (AUTONOMY), СУВЕРЕНІТЕТ (SOVEREIGNTY), САМОВРЯДУВАННЯ (MUNICIPALITY, AUTONOMY, SELFGOVERNMENT), ВОЛЯ (LIBERTY), САМОСТІЙНІСТЬ (INDEPENDENCE, SELF-DETERMINATION), ВІЛЬНІСТЬ (LIBERTY, FREEDOM, FLUENCY, EASE).

Також в основі незалежності лежить ідіома ЛІБЕРАЛІЗМ – теорія, яка проголошує права і свободу людини найвищою вартістю, прагнення позбавитися від шаблонів та заборон, накладених релігією, традиціями, культурою та багатьма іншими чинниками. Найважливішим правом в сучасному лібералізмі вважаються право публічно висловлюватися, право вибору релігії, право вільних виборів [58].

Лібералізм (від лат. *liberalis* – вільний) – філософське і політичне вчення, а також переконання про те, що персональні свободи людини є правовою засадою суспільства та економічного устрою. Ключові ідеї класичного лібералізму складаються з основ, процесів і свобод. Основи розподіляються на:

Підстави – це природні права та корисність.

Основні принципи – життя, свобода і право власності, майно, надбання.

Процеси можна розділити:

1). Толерантність

2). Добровільні порядки

3). Вільний рух та пересування людей, товарів і ідей

4). Індивідуальне процвітання

5). Мирне співіснування з іншими

6). Принцип ненападу, відмова від агресії

7). Розгляд спорів та суперечок судом

Свободи можна розкласти на:

1). Політичну свободу

Обмеження форми правління або її відсутність

Верховенство права

Свобода слова , асоціацій та організацій

Право виходу та руху

2). Соціальну свободу

Рівність за законом

Толерантність різних ідей і поведінки

Дії за згодою дорослих

3). Економічну свободу

Внутрішні вільні ринки

Міжнародна вільна торгівля

Принцип невтручання

Прогрес [73].

Згідно зі словником Мерріама Вебстера, незалежність – це якість або стан самостійності.

Незалежний визначається як:

1). Те, що не підлягає контролю з боку інших (самоврядування).

2). Той, що не зважає на думки інших людей.

3). Не пов’язаний чи прихильний до політичної партії.

4). Такий, який нічого не вимагає та не покладається на інших людей.

5). Мати достатню свободу від праці та необхідності заробляти гроші собі на життя.

6). Виявляти бажання для свободи та щасливого життя [70].

У тезаурусі Коллінса незалежність класифікується таким чином:

1). У значенні свободи: автономія (autonomy), відділення (separation), суверенітет (sovereignty), самовизначення (selfdetermination), самоврядування (self-government), самовладдя (self-rule), самодостатність (self-sufficiency), самостійність (self-reliance).

2). У значенні самодостатність: самостійність (self-reliance), самозабезпечення (self-sustenance)

3). У значенні нейтралітет: роз’єднання (detachment), об’єктивність (objectivity), справедливість (fairness) [63].

За словником Лонгмана, *незалежність* включає наступні визначення:

1). Політична свобода від контролю з боку уряду іншої країни.

2). Час, коли країна стала політично незалежною

3). Свобода та здатність приймати свої власні рішення у житті, не вимагаючи дозволу, допомоги чи грошей у інших людей [69]. Концепт є багатоскладовим і об'ємним поняттям. Концептами є навіть закони Ньютона про всесвітнє тяжіння, три закони механіки і теорія кольору, бо вони складають основу уявлень людини про світ. Образи, бачення і словесність переплітаються у свідомості людей і створюють концептуальні структури – системи світосприйняття, які вербалізуються у повсякденному житті.

Концептуальні системи утворюються за допомогою певної групи людей або індивідуально. Це можуть бути як загальноприйняті закони наукової парадигми, так і власний досвід людей. Систематизація і категоризація концептів – це структура правил і традицій, ментальних утворень і спосіб існування.

Хомський поділяв два аспекта мови: «Е-мова» (external language) зовнішня мова, мова розглядається екстравертально – за допомогою мовлення) порівняно з внутрішньою мовою «І-мовою» (internal language) яка відбувається в основному у свідомості людини – інтровертально – за допомогою думок). Отже, можна сказати, що концепт буває також вербалізован екстравертально (зовнішньо) та інтравертально (внутрішньо).

Інтраверсія і екстраверсія – дихотомні терміни в психології, які запровадив Карл Густав Юнг у своїй праці «Психологічні типи», щоб оцінити ставлення людей до їх звички звертати увагу на зовнішні об'єкти або їх власний внутрішній світ.

Саме «І-концепт» (мислення) допомагає вербалізувати слова у «Еконцепт» (мовлення). Тому у пріоритеті дослідження «І-концепту», бо воно є базовою складовою створення навколишнього світу.

Наприклад, кожна людина має свій концепт до слова «незалежність». Перший уявляє це як політичну і державну самостійність, другий асоціює це слово із індивідуальною волею і свободою. Це зв'язане з тим, що кожна окрема людина має свій унікальний набір концептів і концептуальних систем, власного життєвого досвіду і характеру, способу мислення і виховання. Соціум і умови проживання також грають велику роль у формуванні концептуальних систем і світосприйнятті.

Ключова функція генеративного синтаксису – це творчість мови - те, що мовець мови може зрозуміти і створити необмежено велику кількість речень, які він чи вона ніколи раніше не чув. З цього спостереження виникає, що репертуар синтаксичних структур мовця не може бути схарактеризований лише як заключний список речень. Якщо людина може по-різному сформулювати речення, описати той чи інший об'єкт, то це може означати, що в одне і те саме слово або речення вона закладає свій контекстуальний сенс. Концепт набуває більше синонімів і лексичних значень і розширюється концептуальна система [67, p. 69–70].

Зараз в лінгвокультурній концептології склалися всі умови для позначення компонентів структури концепту. А тому головною задачею лінгвістів є потреба опрацювання нових методів для аналізу цих компонентів з нових теоретико-методологічних позицій. Отже, концепт онтологічно є ціннісним, синергетично-комплексним творінням

Поняттєвий компонент – ядерний шар концепту, в онтологічному аспекті вже є ціннісно значущим, бо ментальний його характер полягає в тому, що концепт є ціннісним і для індивідууму, і для колективної свідомості, і для загальнолюдської культури загалом, особливо якщо розглядати його на тлі різних культур. За інших обставин такий витвір не може вважатися концептом узагалі.

Таким чином, головний новий тезис лінгвоконцептології – це положення про те, що всі ідіоми є ціннісні, оскільки суперечка щодо їх ментального характеру є довершеною і безумовною.

У колективній статті «Специфіка світосприйняття народу (на матеріалі аналізу лінгвокультурних концептів)» її автори Ткачук та інші досліджують ціннісні категорії, які лежать в основі формування інтересів. А тому система моральних цінностей є підґрунтям культури, яка нормативно визначає поведінку людей. Кожній ментальності характерна своя система нормативності. Низький ступінь веде до безладу і свавілля у суспільстві, надмірний – обмежує свободу і творчість та веде до стагнації. В кожній культурі складаються властиві їй ціннісні й регулятивні парадигми, тобто культурні цінності, які впливають на свідомість індивіда.

За Февром, культура і традиція, мова, спосіб життя та місце проживання, релігійна віра утворюють таку собі своєрідну матрицю, в рамках якої формується ментальність. Вік, в яку живе людина, накладає відпечаток на його світогляд, формує в нього певну психічну реакцію і поводження, і ці властивості духовного здобутку відображаються в колективній свідомості народу.

З давніх часів люди намагалися визначити моральні цінності, зрозуміти духовну сторону буття і систематизувати світ. Такі поняття, як «добро», «зло», «любов», «краса», «істина» і «користь» досліджувалися ще філософами древнього світу. Потім філософія плавно перетекла у низку взаємопов’язаних наук – логіки, етики, естетики та багато інших.

Ціннісний концепт – багатогалузева смислова конструкція національної свідомості та базовий духовний компонент. Беззаперечно, він має історичні коріння. Ментальні витоки ціннісних ідіом для британської й української етнокультур розвиваються ще за часів перших індоєвропейських мовних носіїв. Закладалися духовні цінності і норми поведінки індоєвропейців, які генетично були успадковані нащадками прагерманців і праслов’ян, а потім і британців й українців на різних етапах їх етносоціалізації. За Карасиком, ціннісна картина світу – це правові, духовні, чуттєві системи і моделі поведінки, а також загальноприйняті традиції народів різних країн [49, с. 256-257].

Ідіоми з ядром «НЕЗАЛЕЖНІСТЬ» найбільше вербалізовані в українській та американській лінгвокультурах, бо саме ці держави боролися століттями за свою самостійність, свободу і самобутність. Ці риси є ключовими у менталітеті і культурі. Українську і американську культуру можна протиставити англійській та російській культурі, для яких незалежність не є одною із основних національних рис і не притаманна їх ментальності. Колишня Британська імперія ставила своєю ціллю розширення своїх територій і колонізацію нових земель. В неї вже була політична і державна незалежність. Її політика була направлена на підкорення нових народів і нових земель, щоб імперія ставала сильнішою. Підкореними були колись Америка і Україна, тому століттями на територіях цих держав велися суперечки і війни за незалежність і національну ідентичність. Тому основними рисами американців і українців є любов до волі і свобода, боротьба за свої права.

Незалежність закріплена навіть у Конституції України і США. У розділі 1 статті 1 сказано, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава».

У преамбулі Конституції Америки також наголошується самостійність і незалежність: «Ми, люди Сполучених Штатів, для того, щоб сформувати більш досконалий Союз, встановити справедливість, забезпечити внутрішній спокій, забезпечити спільну оборону, сприяти загальному добробуту та забезпечити благословення свободи собі та нашим нащадкам, присвячуємо і встановлюємо цю Конституцію для Сполучених Штатів Америки».

Вербалізація концепту «НЕЗАЛЕЖНІСТЬ» відбувається не тільки на державному, але і на культурному рівні. Якщо виділяти духовну картину світу як окрему систему координат національної культури, то вона є частиною не лише мовної, а і концептуальної картини світу, а усе разом – складниками концептосфери нації.

Ціннісна картина світу – це комплекс визначальних для певної культури принципів, які відображають загальнолюдські цінності та

встановлюють кордони національних культур. Прийомами вираження моральних домінант слугують мовні та концептуальні утворення. «Духовні маяки» закріплюються в ключових концептах (key concepts), що створюють унікальність концептосфер націй. Їх вивчають, порівнюють, і знаходять пояснення того, чому саме такі концепти стали ключовими для певної національної культури.

Зважаючи на надзвичайне поширення англійської мови у світі, сьогодні найбільш детально описані британська і американська національні культури та відповідно – їхні мовні й концептуальні картини світу.

У XVIII столітті Англія стала центром Просвітництва, звідки поширилася ідея політичної свободи, тепер найпопулярніший концепт і для Америки – LIBERTY. Недарма символом Нового Світу є Статуя Свободи. Англійська ментальність завжди відзначалась практичним підходом до дійсності – це єдина держава в Європі, яка не має Конституції в письмовій формі, а строїть своє законодавство на законах і прецедентах (так званому Common Law). У епоху процвітання Великої Британії, який зійшовся з правлінням королеви Вікторії (1837-1907), ця країна обернулась центром світу, а англійці – з острівного народу у «взірцеву націю», яка вважала своїм обов'язком нести свою культуру у світ [37, с. 114 – 117].

Ідіоми з ядром «СВОБОДА» (FREEDOM) виникли внаслідок геополітичного положення Великої Британії. Після норманського підкорення 1066 р. Англія ні разу не була захоплена чужоземцями. Перші ознаки політичної незалежності з'явились тут ще в XVII сторіччі. Англійці пишаються свободою своєї преси, одна з найвідоміших газет називається – *THE INDEPENDENT* (НЕЗАЛЕЖНИЙ). Ідіоми з ядром СВОБОДА і НЕЗАЛЕЖНІСТЬ та ідіоматичні вирази, пов'язані з ними, асоціюються із власною самостійністю, особистими правами та з приватністю. Англійцям властиві замкнутість, стриманість та схильність до індивідуалізму.

Положення американських цінностей сформувалися під прямим авторитетом британських ціннісних орієнтирів, що доволі очевидно. Проте

США на відміну від Великобританії та інших європейських країн - держава дивовижного різноманіття: географічного,етнічного,економічного, політичного. Саме комплекс вироблених та відстояних історією незалежності й самобутності служить об'єднуючою силою американців, перетворюючи їх на неподільну націю та державу.

Американський соціолог Девід Янкеловіч висуває такий перелік основних цінностей або концептів (core values) США. СВОБОДА / FREEDOM – найбільше цінуються дипломатична незалежність, свобода мови, свобода руху, свобода релігії та свобода від обмежень, які можуть загрожувати власному щастю.

РІВНІСТЬ УСІХ ПЕРЕД ЗАКОНОМ / EQUALITY BEFORE THE LAW – однакові правила для всіх.

РІВНІСТЬ МОЖЛИВОСТЕЙ / EQUALITY OF OPPORTUNITY – організоване реалізування свободи розвитку індивіда в ринкових умовах.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ / FAIRNESS – кожна людина отримує згідно з її роботою та зусиллями.

ДОСЯГНЕННЯ / ACHIEVEMENT – віра в те, що освіченість і важка праця – напрям до перемоги.

ПАТРІОТИЗМ / PATRIOTISM – виявлення лояльності до США та захоплення ідеалами своєї країни.

ДЕМОКРАТІЯ / DEMOCRACY – віра в те, що думка більшості повинна становити основу правління.

ОСОБЛИВА МІСІЯ АМЕРИКИ / AMERICAN EXCEPTIONALISM – віра в особливий моральний статус та місію Америки.

ТУРБОТА ПРО ІНШИХ / CARING BEYOND THE SELF – піклування про свою родину, а також про громаду, довкілля.

РЕЛІГІЯ / RELIGION – віра у вищі сили.

УДАЧА / LUCK – віра в те, що доля може посміхнутися в будь-який час [61].

Тільки після того, як Україна стала незалежною державою, українська гуманітарна наука дозволила собі таку розкіш, як дослідження українських цінностей та рис. Грандіозний внесок в цьому плані зроблено мовознавцями, зокрема В.В.Жайворонком та В.І.Кононенком, іншим відомим україністами, у працях яких можна знайти дуже багато цікавого про українські символи, приказки, звичаї, специфіку національної ментальності тощо.

Час Київської Русі (приблизно XI - XIII ст.) – період початку розвитку національної психології східних слов'ян, що згодом поділяться на окремі, але завжди тісно взаємопов'язані національні спільноти. Саме цим пояснюється органічна близькість, а багато в чому – спільність і єдність ціннісних уявлень українців [53]. Раніше існувала думка, що концепти – це лише дефініції. Але концепти – це не просто поняття, але також асоціативні образи і образи у свідомості індивіда, що пов'язані з об'єктом і визначенням.

Ідіома = поняття + асоціативний образ або образ у свідомості. Дефініція (від латинського – definitio – кордон) – це пояснення значення (сенсу) терміну чи поняття. Поняття – це лише визначення предмету. Воно є вужчим і простішим аспектом мови.

Ідіома − ментальна одиниця й частина свідомості, що виступає посередником між реальним світом і мовою, вона охоплює культурну та інформативну сфери, у яких інформація фільтрується, переробляється й систематизується. Тому концепти утворюють своєрідний культурний пласт, що функціонує між людиною та середовищем. Вони наявні у свідомості (ментальному світі) людини у вигляді «пучків» понять, знань, асоціацій, переживань, які не тільки осмислюються, а й відчуваються [66].

Значення прирівнюється до концептуалізації (у широкому розумінні). Семантичні структури - це концептуалізації, сформовані відповідно до лінгвістичних конвенцій. Також ці структури (будь – якого розміру) називають предикаціями. Предикативність – це синтаксична категорія, яка

виражає відношення повідомлюваного до дійсності, формуючи таким чином речення як комунікативну синтаксичну одиницю. Предикативність виражається за допомогою морфологічних і синтаксичних засобів, які утворюють сутність граматичної форми речення. Також предикації характеризуються відносно когнітивних областей, деякі з яких є основними з огляду на те, що вони когнітивно невизначені (наприклад, наш досвід часу та простору, або поля перцептивного потенціалу, такі як спектр можливих кольорових відчуттів), а інші визначають когнітивні структури неозначеної складності. Будь-яка інформативна структура – нова концептуалізація, стійке твердження, перцептивне вміння або ціла система знань – може функціонувати як галузь для предикації [68, p. 61].

Ідіоми з ядром «НЕЗАЛЕЖНІСТЬ» були і є дуже популярною темою дослідження українських поетів і письменників, які у своїх творах висловлювали любов до волі і самостійності, чинячи опір завойовникам і кривдникам, прославляли хоробрість і силу духу. Синонімами і близькими за значеннями стали такі концепти, як ЛЮБОВ, ВОЛЯ, БОРОТЬБА, ПАТРІОТИЗМ, САМОСТІЙНІСТЬ, АВТОНОМІЯ, ІДЕНТИФІКАЦІЯ, НАРОД, НАЦІЯ, УНІФІКАЦІЯ, РІВНІСТЬ., ЄДНІСТЬ. Свої волелюбні ідеї та любов до Вітчизни відтворювали у своїх творах такі відомі постаті, як Леся Українка, Тарас Шевченко, Іван Франко та інші.

Воля є однією із найбільших людських цінностей. Саме усвідомлення того, що людина вольна і є володарем свого життя, може надати їй крила. Але якщо в людини забрати свободу, зробити її рабом, зачинити у замкненому просторі, це може зламати її, позбавити будь – яких сил і навіть призвести до загибелі. Саме тому невільники всіх часів і народів прагнули здобути свободу, повставали проти поневолювачів, саме тому митці всіх країн підтримували право людини на волю і говорили про це своїми творами.

Патріотизмом і боротьбою з несправедливістю пронизані твори Лесі Українки:

«Хто вам сказав, що я слабка, що я корюся долі? Хіба тремтить моя рука, чи пісня й думка кволі?»

Хвора дівчина мала таку жагу до життя і таку силу волі, яку не кожен має. Неординарна та талановита поетеса страждала на туберкульоз кісток, на той час невиліковна і страшна хвороба. Але вона не пала духом і горе не зламало її, навпаки, Леся була прикладом стійкості і хоробрості. Понад усе любила вона свою рідну землю. Засмучувала її відсутність незалежності і єдності на Україні. Леся Українка (справжнє ім'я – Лариса Петрівна Косач) була насправді великою жінкою. Поетеса, драматург – новатор, публіцист, громадський діяч – вона є втіленням сильної духом і хороброї жінки, зброєю якої є слово. Вона писала твори на тему поневолених і закріпачених селян і мріяла збудити свідомість народу.

Її слова надихали, закликали до рішучих дій:

«Слово, моя ти єдиная зброє,
Ми не повинні загинуть обоє!
Може, в руках невідомих братів
Станеш ти кращим мечом для катів».

Ці рядки сповнені прагненням до незалежності і свободи. Вони є викриттям всіх жахливих діянь влади, знищення українського народу та бездіяльності інтелігенції. Леся впевнена, що потрібно сподіватися навіть без надії і діяти заради змін:

«Так! Я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть, думи сумні!»

Хоробрістю, любов'ю до життя, сміхом крізь сльози, боротьбою за краще життя – такими якостями дивовижна і талановита поетеса запам'яталася українському народові. Вона є живим прикладом боротьби за волю і свободу нації, справжнім скарбом українського етносу. Леся була

переконана, що тільки той є справжнім митцем, хто йде до народу і віддає своє життя за істину (з поеми «Давня казка»):

«Не поет, хто забуває
Про страшні народні рани,
Щоб собі на вільні руки
Золоті надіть кайдани».

У своїх творах поетеса не лише звертається до історії власного народу, а й наводить приклади визвольної боротьби інших народів. Проблему ідентифікації і свідомості народу піднімає також поема «Роберт Брюс, король шотландський»:

«Нема в нас лицарства, нема в нас панів –
Вони вже англійські піддані;
Та ще в країні шотландський народ,
Не звик він носити кайдани!
Повстанемо ж тепер усі як один,
За діло братерськеє спільне!
Розкуймо на зброю плуги! Що орать,
Коли наше поле не вільне?»
Тут всі зашуміли, мов хвилі морські:
«Ходімо, здобудемо волі Або наші голови вільні, буйні
Складемо на нашому полі!» [52].

В основі поеми відображені історичні події – селянський бунт у Шотландії, знаний в історії під назвою війни за незалежність (1296-1314). Леся Українка зображує у творі, як англійські землевласники на чолі з королем Едвардом вторглися до Шотландії і, завдяки віроломності місцевої знаті, завоювали край, нещадно експлуатуючи місцеве населення. Головний герой поеми – Роберт Брюс, один із шотландських рицарів, який не визнав всевладдя англійського монарха, втік у гори і підштовхнув шотландських селян до повстання проти чужоземних завойовників. Шість разів Роберт Брюс піднімав селян на повстання, і кожного разу повстанців розбивали

війська англійського короля. Але на сьомий раз – Роберт Брюс із своїм військом переміг чужинців. Шотландія знову отримала незалежність, а Роберта Брюса обирають шотландським королем. Головний герой здобуває перемогу у війні з підкорювачами тому, що єднає свої зусилля з прагненнями народу, який очолює боротьбу людей проти громадського і національного пригнічення.

Леся Українка ототожнює давні події боротьби за незалежність Шотландії з боротьбою України. І в історії можна провести паралель: шотландський народ, як і український, боровся за незалежність, самоідентифікацію та свободу власного народу. Головними національними рисами шотландців також вважаються мужність, патріотизм, романтизм, прагматизм у поєднанні з бурхливим темпераментом.

Видатним українським письменником є Тарас Шевченко. Його творчість неоціненна у становленні і консолідації українського народу. Особливо цінним і значним в українській культурі є його славнозвісний «Кобзар». Такі його твори як «Заповіт», «Гайдамаки» та інші є виразом прагнення до незалежності і волі. Найбільшою кульмінацією в «Заповіті» є рядки:

«Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю Волю окропіте».

Усі дієслова цього фрагменту є в наказовому способі, передаючи волю автора, який закликає інших до дій. У цих рядках проголошується впевненість , що всі дії будуть здійснені в майбутньому, і народ неодмінно збунтується і знищить багатовікові кайдани.

«І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом» [56, с. 365-366].

Кінець вірша Т. Шевченко адресує майбутнім поколінням; він наче переноситься у майбутнє, в якому не буде рабства і кріпацтва. Нову Україну поет називає великою і вільною. У ―Заповіті" звучать нотки і жалю, і гідності, але найбільше – вірау краще майбутнє, у те, що вільне життя точно настане. У «Заповіті» виявляється могутність народу, впевненість у його силі та віра унеодмінну перемогу. Т. Шевченко не тільки висловлює бажання щодо майбутнього, а й намагається уявити його собі, закликає до революційної війни. Ставлення Тараса Шевченка до неволі та кріпацтва відображається у наступних рядках:

«Немає гірше, як в неволі
Про волю згадувать. А я
Про тебе, воленько моя,
Оце нагадую. Ніколи
Ти не здавалася мені
Такою гарно – молодою
І прехорошою такою
Так, як тепер на чужині,
Та ще й в неволі. Доле! Доле!
Моя ти співаная воле!
Хоч глянь на мене з – за Дніпра» [56, с. 365-366].

Поет мріяв про ті часи, коли його країна буде незалежною, суверенною державою, і коли в Україні будуть поважати мову, культуру та історію народу, адже тоді і люди будуть щасливі. Очевидно, що ці рядки Тарас Шевченко писав, згадуючи своє кріпосницьке життя і перебуваючи на засланні в Орській фортеці Оренбурзької губернії за участь у Кирило-Мефодіївському братстві.

«Гомоніла Україна,
Довго гомоніла,
Довго, довго кров степами
Текла- червоніла.

І день, і ніч ґвалт, гармати;

Земля стогне, гнеться;

Сумно, страшно, а згадаєш –

Серце усміхнеться».

Поема «Гайдамаки» — всебічний за значенням і найбільш досконалий за художньою формою твір раннього Шевченка — героїко-історична поема-епопея. Витоками історичної епопеї були народні переповідання й співанки про Коліївщину — народний бунт проти польської шляхти на Правобережній Україні 1768 р. Коліївщина –апогей цієї національно-визвольної боротьби. Прямим мотивом для повстання було жорстоке знущання і пригнічення українців з боку конфедератів – збройних загонів польської шляхти. Повстанняохопило значну територію України. Його очолили запорожець Максим Залізняк та уманський сотник Іван Гонта. Виступ закінчився програшом через те, що запорожцям довелося боротися одразу проти двох ворогів – польської шляхти на каральних військ. У творі змальовується боротьба українського народу проти польської шляхти на Правобережній Україні у 1768 році — події Коліївщини. У поемі передано реалії важкого, поневоленого становища українців за часів кріпацтва і жорстокості польської шляхти, а також зображено бунтарство, сили й працелюбності нашого народу, його любов до свободи і духовної краси [7, с. 11].

Таким чином, українські письменники і поети боролися за незалежність України і українську уніфікацію як нації з окремою культурою та історією. У своїх творах вони описували страждання українського народу від загарбників, яких здавна приваблювали плодючі землі України. Твори Лесі Українки і Тараса Шевченка стали національною спадщиною і надбанням українського народу, які відображали життя простих українців, їхнє поневолене становище і мрії про краще майбутнє. Вони виражали надію та оптимізм, що настане день і Україна стане вільною і незалежною державою, що всі люди звільняться від кріпацтва і заживуть щасливо.

Міжкультурний аналіз ідіом та ідіоматичних виразів з ядром «незалежність» дозволяє зрозуміти, як це поняття сприймається в різних культурах. Незалежність може мати різні аспекти: політичний, особистий, економічний та соціальний. Розглянемо кілька ідіом з різних мов, що відображають цю тему.

Приклади:

1. "Встати на свої ноги" - означає стати самостійним, здобути незалежність у фінансовому або особистому плані.

2. "Жити за своїми правилами" - підкреслює автономію та самостійність у прийнятті рішень.

3. "Не бути на чиїйсь шиї" - вказує на бажання уникати залежності від інших, бути незалежним.

Англійські ідіоми:

1. "Stand on your own two feet" - аналогічно українській, означає бути самостійним і незалежним.

2. "Cut the cord" - вказує на відокремлення від батьків або опіки, що символізує досягнення незалежності.

3. "Free as a bird" - означає абсолютну свободу, незалежність від будь-яких обмежень.

Міжкультурні відмінності ідіом та ідіоматичних виразів з ядром «незалежність»:

- Концепція незалежності: У західних культурах незалежність часто асоціюється з особистими свободами та самостійністю. В Україні, зокрема, вона може мати більш політичний підтекст через історичні події боротьби за незалежність.

- Соціальні зв'язки: У деяких культурах (наприклад, в азійських) концепція незалежності може бути менш важливою, оскільки акцент робиться на колективізмі та взаємозалежності.

- Історичний контекст: У країнах з історією колонізації або боротьби за незалежність ідіоми можуть мати глибше значення, пов'язане з національною ідентичністю та свободою.

Отже, ідіоми з ядром «незалежність» відображають не лише мовні особливості, а й культурні цінності та соціальні норми. Розуміння цих виразів у різних контекстах допомагає краще усвідомити, як незалежність сприймається в різних суспільствах, а також які аспекти цього поняття є найбільш значущими для кожної культури.

3.2 Міжкультурний аналіз ідіом та ідіоматичних виразів з ядром «патріотизм»

Ідіоми з ядром «ПАТРІОТИЗМ» як основа ідіоматичного виразу, що досліджується у нашому дослідженні, є давньою універсалією культури. Це одне із давніх понять в історії людської думки. Його засвоєння у свідомості змінювалось і трансформувалось у процесі вдосконалення самої свідомості.

При з’ясуванні поняттєвих ідіом з ядром «ПАТРІОТИЗМ» важливим є дослідження етимології ключового слова і базових вербалізаторів. Етимологічний аналіз має на меті встановлення походження слова (на основі відтворення закономірних фонетичних та морфологічних змін) та значення (аргументовано ймовірні семантичні трансформації). Вихідною позицією аналізу концепту є визначення його внутрішньої форми, тобто йдеться про встановлення внутрішньої форми слова, що номінує концепт. Метою етимологічного аналізу є реконструкція праформи та первісного значення слова й пояснення процесів їх перетворення до сучасного стану [16, с. 146].

Як зазначає Манакін В. М., етимологія слова – це площина дослідницького порядку, яка торкається не самого принципу номінації, а виявляє історично затемнені першооснови найменування, наближаючи етимолога до первісного образу – внутрішньої форми, яку на синхронному рівні декодувати важко або неможливо [9, с. 78].

Потебня О. О. ототожнював внутрішню форму слова з етимологією (етимоном) слова, наголошуючи на тому, що внутрішня форма є «центром образу» предмета для представників певної мови завдяки збереженню ознак об'єкта, а також як схемою взаємодії з ним [12, с. 24].

Русанівський В. М. визначає роль внутрішньої форми не лише у творенні слова, а й забезпеченні взаємозалежності між формою і змістом, у «висвітленні механізму вираження думки у слові», у з'ясуванні головної властивості слова – «здатності позначати виділювані думкою предмети і їх властивості» [14, с. 14]. Почуття патріотизму необхідно людині як члену певної спільноти вже на ранніх етапах розвитку людства, тому що важливо було розрізняти «своїх» і «чужих» та зберігати вірність і прихильність саме до членів своєї групи. Пламенац Дж. стверджує: «Патріотизм, або вірність спільноті, до якої хтось належить, існував протягом усього часу існування спільнот. Хоч це слово рідко коли вживалося до XVIII століття, саме явище є давнім і відомим під іншими назвами, як-от «любов до краю» або «вірність своєму народові" [13, с. 484].

Аксіологічний зміст ідіом, що мають ядро «ПАТРІОТ» обґрунтовано в Оксфордському словнику англійської етимології: «patriot compatriot XVI; (походить із французької мови) той, чиєю головною пристрастю є любов до власної країни XVII. – фр. patriote – п. лат. patriōta… patriotic XVII. – гр. patriōtikós. patriotism XVIII» [23, с. 340].

У Словнику «Merriam-Webster's Collegiate Dictionary»: «love that people feel for their country: love for or devotion to one's country» (любов, яку люди відчувають до своєї країни: любов до чи відданість своїй країні) [24, с. 909]. Семитомний «Етимологічний словник української мови» засвідчує, що слово «патріот», найближче спільнокореневе до досліджуваного, пройшло такий шлях, перш ніж потрапило до української мови: «Патріот…– запозичене з французької мови; можливо, через німецьку; фр. patriote (> нім. Patriot) «патріот» виникло на підставі лат. Patriōta «тс.», яке походить від гр. πατριώτης «земляк, співвітчизник», утвореного від πατριος «батьківський,

успадкований від батьків», пов’язаного з πατήρ «Філологічні трактати», Том 9, № 4 ' 2017 57 (род. в. πατρός) «батько», спорідненим з лат. Pater «тс.» [3, с. 317].

Васюкова Н. В. переконана, що основою слова «патріот» є семантичне навантаження вихідних грецьких лексем «батьківський, успадкований від батька», пов’язаних спільною семою «батько». [4, с. 10].

Центральне місце у системі мовних репрезентантів аналізованого концепту «ПАТРІОТИЗМ» належить іменнику «БАТЬКО», який зв’язує нас з глибинними пластами української народної культури. Витоки значення слова пов’язані з «культом батька-прародителя та його владної спадщини, символікою соціальної ієрархії та жертовного служіння божественно-первинному» [7, с. 184 – 1853].

На думку Чернової А. В., на особливостях концептуалізації батька в українській мовній картині світу досить відчутно відбилися риси патріархального суспільства [20, с.170].

Патріархат (від грец. πατήρ – батько і άρχή – початок, влада), як відомо – це останній етап у розвитку первісного родового ладу, який заступив матріархат і характеризувався веденням родоводу по батьківській лінії, панівною роллю чоловіка в ключових сферах життя (родина, господарство, суспільство [17, с. 632]. Важливим моментом у нашому дослідженні є етимологія слова «патріарх», що було запозичене через посередництво старослов’янської з грецької мови, де воно (πατριάρχης) означало «батько роду, родоначальник» (< πατήρ «батько, предок» + άρχω – «починаю; йду попереду; керую, владарюю») [3, Т. IV, с. 316–317]. «БАТЬКО» є ключовою міфологемою, утворюючи основу ціннісної картини світу українців. Його залучення до внутрішньої форми ідіоми «ПАТРІОТИЗМ» ґрунтується на глибинному історичному зв'язку.

Концепт «БАТЬКО» входить до групи тих носіїв національного інформаційного коду (інформаційної пам’яті), що покладені в основу творення світогляду українського народу, його екзистенціально-аксіологічної

системи, виформування культурного семіотичного універсаму [19, с. 12]. Як стверджує Бабакова О.В., мовні засоби, що вербалізують концепт «БАТЬКО», відображають національно-мовні уявлення про нього як головного в родині, як захисника й вихователя, який утверджує моральні устої, дотримуватися яких особливо необхідно йому [1, с. 4].

Із батьком у свідомості українців тісно пов'язане уявлення про можливість повноцінного існування лише в його середовищі, оскільки він забезпечує захист і надає допомогу. Бартмінський Є. зауважує, що стереотипи родинних ролей вирізняє яскрава ознака цінності, причому щодо батька таке оцінювання є позитивним і сягає рівня ідеалізації. [22, с. 120].

Суфіксальним похідним від слова «БАТЬКО» є «БАТЬКІВЩИНА». Словникові репрезентації низки слів «батьківський», «успадкований від батьків», на нашу думку, виявляють у внутрішній формі досліджуваного концепту «ПАТРІОТИЗМ» концепт «БАТЬКІВЩИНА», оскільки етимологічний корінь зі значенням «батьківщина» від похідного «patris» ми відчуваємо відразу. За словником, «батьківщина»: 1. Країна стосовно до людей, які народилися в ній та є її громадянами; вітчизна. // Місце народження кого-небудь. 2. перен. Місце зародження, походження або виникнення чого-небудь [17, с. 39].

У філософсько-теоретичному осмисленні батьківщина розглядається як «країна, що історично належить даному народові; освоєне цим народом географічне середовище, відображене в його матеріальній і духовній культурі; економічне, соціальне, політичне і культурне середовище, що історично склалося і освоєне людьми» [21, с. 83].

Словникові репрезентації низки слів «Батьківщина» – «земля батьків», «місце народження», «територія, освоєна кількома поколіннями певного етносу», «середовище його проживання» – виявляють у внутрішній формі концепт «ЗЕМЛЯ». Певне природне середовище (земля з її лісами, луками, річками та озерами, прилеглими морськими просторами тощо) виступає в ролі батьківщини тоді, коли воно оцінене культурою, осмислене як своє, як

свідчення історичного минулого етносу й сукупність його історичних пам’яток, як джерело індивідуальних та спільних для етнічної групи спогадів і переживань [17, с. 313].

Марчук У. Б. зазначає, що аналіз результатів асоціативного експерименту виявляє функціонування в українській мовній свідомості тісного зв’язку між концептами «БАТЬКІВЩИНА» та «ЗЕМЛЯ».

Батьківщина мислиться українцем не просто як місце чи простір, а як земля, ґрунт, який можна потримати в руках, взяти з собою на чужину (антеїзм) [8, с. 45].

Лінгвокультурний концепт «БАТЬКІВЩИНА» на лежить до так званих абстрактних, загальнолюдських концептів, який водночас має своє етнокультурне наповнення.

Отже, ядром концепту «БАТЬКІВЩИНА» є таке смислове наповнення:

- країна , що історично належить даному народові;

-освоєне народом географічне середовище, відображене в його матеріальній і духовній культурі.

Саме тому іншою визначальною складовою світогляду українців, закладеною у внутрішню форму концепту «ПАТРІОТИЗМ», є глибокий духовний зв’язок з рідною землею, що вербалізується словом ЗЕМЛЯ в однойменний концепт.

Отже, концепти «БАТЬКО», «БАТЬКІВЩИНА», «ЗЕМЛЯ», як виявили результати етимологічного дослідження, становлять внутрішню форму концепту «ПАТРІОТИЗМ». Ці концепти не ототожнюються, але тісно переплітаються, і через ці зіткнення уможливлюється більш точне й глибоке з’ясування суттєвих ознак понятєвої складової концепту. Виявлення внутрішньої форми концепту «ПАТРІОТИЗМ» відбулось через парадигматичні відношення його лексем-вербалізаторів з лексемами-вербалізаторами суміжних до досліджуваного концептів.

Етимологічне дослідження є невід’ємним складником ідіоматичного виразу, оскільки воно спрямоване на розкриття внутрішньої форми слова, його первісного значення.

Міжкультурний аналіз ідіом та ідіоматичних виразів з ядром «патріотизм» є цікавим і складним завданням, оскільки патріотизм має різні значення та відтінки в різних культурах. Ідіоми часто відображають культурні цінності, історичний контекст та соціальні норми.

Приклади:

1. "Любити свою землю" - виражає глибокі почуття до батьківщини, повагу до її традицій та культури.

2. "Битися за свою країну" - підкреслює готовність захищати батьківщину, що є важливим аспектом патріотизму.

3. "Рідна земля" - асоціюється з домом, комфортом і належністю, що є основою патріотичних почуттів.

Приклади:

1. "Land of the free" - часто використовується у контексті США, підкреслюючи цінності свободи та незалежності.

2. "My country, right or wrong" - ідіома, яка відображає безумовну підтримку своєї країни, навіть якщо вона помиляється.

3. "Home is where the heart is" - говорить про те, що батьківщина — це не лише географічне місце, а й емоційний зв'язок.

Міжкультурні відмінності:

- Визначення патріотизму: В одних культурах патріотизм може асоціюватися з гордістю за країну, в інших — з критичним ставленням до її недоліків.

-Історичний контекст: В Україні, наприклад, патріотизм часто пов'язаний із боротьбою за незалежність та національну ідентичність. У США він може бути пов'язаний із концепцією свободи та демократії.

- Соціальні норми: У деяких культурах прояви патріотизму можуть бути більш відкритими та активними, тоді як в інших — стриманими.

Отже, ідіоми та ідіоматичні вирази з ядром «патріотизм» відображають не лише мовні особливості, а й глибокі культурні цінності. Розуміння цих виразів у контексті різних культур допомагає краще усвідомити, як патріотизм сприймається в різних суспільствах.

Висновки до розділу ІІІ

Міжкультурні відмінності ідіом та ідіоматичних виразів з ядром «незалежність»:

- Концепція незалежності: У західних культурах незалежність часто асоціюється з особистими свободами та самостійністю. В Україні, зокрема, вона може мати більш політичний підтекст через історичні події боротьби за незалежність.

- Соціальні зв'язки: У деяких культурах концепція незалежності може бути менш важливою, оскільки акцент робиться на колективізмі та взаємозалежності.

- Історичний контекст: В країнах з історією колонізації або боротьби за незалежність ідіоми можуть мати глибше значення, пов'язане з національною ідентичністю та свободою.

Отже, ідіоми з ядром «незалежність» відображають не лише мовні особливості, а й культурні цінності та соціальні норми. Розуміння цих виразів у різних контекстах допомагає краще усвідомити, як незалежність сприймається в різних суспільствах, а також які аспекти цього поняття є найбільш значущими для кожної культури.

Отже, ідіоми та ідіоматичні вирази з ядром «патріотизм» відображають не лише мовні особливості, а й глибокі культурні цінності. Розуміння цих виразів у контексті різних культур допомагає краще усвідомити, як патріотизм сприймається в різних суспільствах.

ВИСНОВКИ

Отже, в результаті написання магістерської роботи, зроблено спробу надати оцінку сучасному стану наукових досліджень в галузі ідіоматики. Зазначається, що у сучасній лінгвістиці мовознавці є здебільшого послідовниками так званого «вузького» розуміння ідіоматичних одиниць, згідно з правилами, започаткованими вченим В.Виноградовим, в той час, як британські та американські колеги віддають перевагу «широкому» підходу, вносячи до складу ідіом такі одиниці, як приказки, прислів'я, крилаті вирази, які за науковими традиціями прийнято вважати предметом вивчення фольклористики, або пареміології.

Також основну увагу було присвячено питанням класифікації перекладу, формам і методам роботи з ним, спираючись на установки перекладача. Нами було надано декілька прикладів класифікацій, утворених на різних диференційних критеріях. Також ми виявили, що найбільшу кількість ідіом містять художні тексти, при цьому, нами було проаналізовано якість та точність перекладу в художніх текстах. Ідіоматичні вирази відображають специфіку конкретної культури країни, нації, території, перекладач мусить бути обізнаним, ерудованим у галузі культури іншої країни , щоб зуміти віднайти в іншомовному тексті цю характерну ознаку. Отже, переклад ідіоматичних виразів є дуже складним явищем. Працюючи з певним видом перекладу, перекладачу необхідно спиратись на особливості ідіоматичних одиниць, які він мусить вміти виявити та донести їх значення до читача

Дослідження показало, що ідіоматичні вирази в англійській та українській мовах відображають культурні особливості, традиції та світогляд обох народів. Вони є важливими елементами мови, які передають не лише інформацію, а й емоції, цінності та уявлення про світ.

Ідіоми складаються з лексичних одиниць, які можуть мати різне значення в різних мовах. Це підкреслює важливість контексту при їх використанні. Наприклад, образи, пов’язані з природою або побутом, можуть суттєво відрізнятися між культурами.

Процес перекладу ідіом виявився складним через відсутність прямих відповідників. Дослідження підтвердило, що для адекватного перекладу необхідно враховувати не лише лексичне значення, а й культурний контекст. Використання аналогів або адаптацій часто є найкращим підходом.

Розуміння ідіом є важливим аспектом міжкультурної комунікації. Знання специфіки ідіоматичних виразів може допомогти уникнути непорозумінь та сприяти більш ефективному спілкуванню між носіями різних мов.

Отримані результати відкривають нові горизонти для подальших досліджень у галузі міжкультурної комунікації, лінгвістики та перекладознавства. Важливо продовжувати вивчення ідіом у контексті глобалізації та зміни мовних норм.

Результати роботи можуть бути корисними для викладачів іноземних мов, перекладачів та всіх, хто займається міжкультурним спілкуванням. Знання ідіом і їхнього культурного контексту сприятиме кращому розумінню та інтеграції у міжнародному середовищі.

Таким чином, міжкультурний аналіз ідіоматичних виразів в англійській та українській мовах не лише підкреслює багатство обох мов, але й сприяє розвитку міжкультурної компетентності. Міжкультурний аналіз ідіом дозволяє краще зрозуміти не лише мову, а й культуру народу. Дослідження ідіом в англійській та українській мовах показує, як мовні вирази можуть відображати унікальні аспекти життя, традицій та цінностей.

Це дослідження може стати основою для подальшого вивчення міжкультурної комунікації та мовних бар'єрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабакова О. В Асоціативні ознаки концепту лелека в українській лінгвокультурі / О. В. Бабакова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2017. - № 26, Том 1. – С. 4-8.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

3. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – Т. 4 / уклад. Р. Болдирєв та ін. ; ред. Тому : В. Коломієць, В. Скляренко. – К. : Наук. думка, 2003. – 656 с.

4. Євтушина Т. О. Лінгвостилістичний потенціал фразеології у творах В. Стефаника : автореф. дис. … канд. філол. наук / Євтушина Тетяна Олександрівна – Київ, 2005. – 19 с.

5. Марчук У. Б. Асоціативний потенціал лінгвокультурних концептів у різносистемних мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Уляна Богданівна Марчук . – Київ : Б.в., 2009. – 20 с.

6. Манакін В. М. Внутрішня форма слова в англійській та українській мовах : монографія / В. М. Манакін, К. О. Токарев. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2013. – 150 с.

7. Мова в культурі народу : план-проспект / С. С. Єрмоленко, Т. А. Харитонова, О. Б. Ткаченко. та ін. // Мовознавство. – 1998. – № 4–5. – С. 3–17. 11. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А.Стернин. – Воронеж : Истоки, 2001. – 192 с.

8. Пламенац Дж. Два типи націоналізму / Джон Пламенац // Націоналізм : теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Ґелнера : антологія / упоряд. Олег Проценко, Василь Лісовий ; Наук. т-во ім. В’ячеслава Липинського. – К. : Простір : Смолоскип, 2010. – С. 483–494.

9. Русанівський В. М. Історія української літературної мови / В. М. Русанівський. – К., 2001. – 349 с

10. Смитко О. С. Внутрішня форма номінативних одиниць / О. С. Смитко. – Львів. 1990. – 114 с.

11. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.

12. Словник іншомовних слів / ред. академіка АН УРСР О. С. Мельничука. – К. : Гол. ред. Укр. рад. енциклоп., 1985. – 970 с.

13. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – Київ : Знання, 2007. – 494 с.

14. Чернова А. В. Концепти «батько», «мати» в українській лексико-фразеологічній системі світу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Чернова Аліна Володимирівна. – Д., 2010. – 252 с.

15. Філософський словник / ред. В. І. Шинкарука. – 2. вид., перероб. і доп. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

16. Bartmiński J. Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne / J. Bartmiński. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytety Marii Curie-Skłodowskiej, 2007. – 360 s.

17. The Concise Oxford Dictionary of English Etymology / ed. by T. F. Hoard. – New York, Oxford : Oxford University Press, 1996. – 552 p.

18. Merriam-Webster’s collegiate dictionary. – 11th ed. – Springfield, Mass. : Merriam-Webster, Inc., 2005. – 1623 p. : ill. ; 25 cm.

19. Гуменюк І.І. До проблеми перекладу фразеологізмів (на матеріалі фразеологічних одиниць для позначення кольорів у англійській та українській мовах) // Матеріали Четвертої Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу». Харків, 2007. С. 38–84.

20. Денисенко С. Н. Концепт мовної картини світу і сучасні дослідження фразеології. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2010. С. 2–18.

21. Довга В. М. Когнітивний аспект перекладу англійських ідіом з антропонімами. Україна. Івано-Франківськ. С. 117–142.

22. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів, Видавництво при Львівському державному університеті, 1983. С.174–192.

23. Капелюшний А. Практична стилістика української мови. Львів, 2001. 224–233с.

24. Комар Л. Фразеологія як наука та її предмет дослідження. Молодь і ринок. № 3. 2011. С. 301–352.

25. Кунін А.В. Основні поняття англійської фразеології як лінгвістичної дисципліни 1967.С. 1260–1307.

26. Лановик М. Теорія відносності художнього перекладу: літературознавчі проекції. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. С. 433–483.

27. Олексишина Л.Г. Типи зоонімних художніх порівнянь за структурно-граматичною формою та лексичним складом компаратора // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Луцьк, 2007. С.377–395.

28. Радчук В. На жертовнику мистецтва // «Хай слово мовлено інакше…»:. К.: Дніпро, 1982. С.19–40

29. . Рильський М.Т. Художній переклад з однієї слов'янської мови на іншу. К.: Видавництво АН УРСР, 1958.С.50–72.

30. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. С. 716–740.

31. . Стріха М. Переклад як націєтворення // *Зарубіжна література.* 2003. №14 (318). С.13–97.

32. Чередниченко О.І. Про мову і переклад. К.: Либідь, 2007. С. 248–312.

33. Шанский Н.М.Фразеологія сучасної мови. С.160–171.

34. Яблочнікова В. Ідіоматичні вирази англійської мови та особливості їх перекладу. «Південний архів» *(Збірник наукових праць.Філологічні науки*). 2017. С. 218–255.

35. Bell R.T. Translation and Translating: Theory and Practice. - London; New York, 1991. Pp. 298–412.

36. Bronte, Charlotte. Jane Eyre. - L.: Penguin Books, 1994. Pp. 447–532.

37. J.Sadle, W.McMordy, –English idioms and how to use them" (1983):Pp. 11–

38. John Sutherland. Can Jane Eyre be happy? More Puzzles in the Classic Fiction. Oxford: Oxford University Press, 1997. Pp. 232–276.

39. Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник / Костянтин Тимофійович Баранцев. Київ: Т-во –Знання", 2005. С.1056–1064.

40. Collins V.H. A Book of English Idioms with Explanations. - London, New-York, Toronto: Longmans, Green and Co., 1960. Pp. 258 –275.

41. Terban M. Scholastic Dictionary of Idioms. - New York, Toronto, London, Auckland, Sydney: –Scholastic Inc.", 1996. Pp. 525–591.

Швейцер А. Д. Теорія перекладу. [Електронний ресурс] Вилучено з http://selivanova.net/downloads/the%20main%20methods%20of%20modern%20linguistics%20of%20text.doc

43. Борбич Ю.О. "Perspectives of contemporary science: theory and practice". X міжнародно-практична конференція. Львів. 11-13 листопада 2024. С. 1

44. Чайка О.І. Communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes. [Електронний ресурс] Вилучено з (PDF) Communication Strategies in Instruction / Acquisition of Languages for Specific Purposes